

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN BENLİK GELİŞİMİ İLE ANNE-BABA
BENLİK ŞEMASI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURCU KULOĞLU

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Funda KUTLU

ANKARA

2019

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN BENLİK GELİŞİMİ İLE ANNE-BABA
BENLİK ŞEMASI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURCU KULOĞLU

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Funda KUTLU

ANKARA

2019

KABUL VE ONAY

Burcu Kuloğlu tarafından hazırlanan "Okul Öncesi Çocukların Benlik Gelişimi İle Anne-Baba Benlik Şeması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 08.02.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Bahar Öz-Başkan

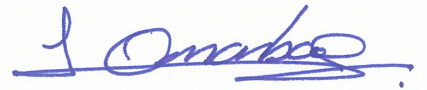

Dr. Öğr. Üyesi Funda Kutlu- Danışman

Doç. Dr. Eda Karacan- Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Burcu KULOĞLU

TEŞEKKÜR

Bu araştırma sürecinin her basamağında bilgisi, sabrı, destekleyici tutumu, yardımları ve anlayıőı ile yanımda olan çok değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Funda Kutlu'ya,

Tez savunma jürimde görüş ve önerileri ile araştırmama katkıda bulunan hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Bahar Öz ve Doç. Dr. Eda Karacan'a,

Lisans dönemimde aldığım derslerle bana yol gösteren, hem akademik hem mesleki hayatıma katkıda bulunan, bana farklı bakış açıları öğreten hocam Dr. Öğr. Üyesi Kürőad Demirutku'ya,

Hayatımın her alanında desteklerini her zaman hissettiğim, sevgileriyle yanımda olan bu süreci sabırla bekleyen, sevgili ailem Rüőtü- Dilek Kuloğlu'na,

Birlikte yürüdüğüm, her zaman beni sarıp sarmalayan, değerli olduğumu hissettiren, lisans arkadaşlarım Duygu Özlem Alp, Ceren Tenekecioğlu ve Nevcihan Sağlam, iş arkadaşlarım İpek Armutlu ve Cansu Kartal'a,

Birlikte büyüdüğüm arkadaşlarım İrem Aydoğan, Kemal Yılmaz, Betül Bilgebey ve Tuğba Doğanay'a,

Tez sürecimin bir parçası olan, zaman ayırıp benimle tartıőan ve ufkumu açan arkadaşım Mehmetcan Fal'a

Teőekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Kuloğlu, Burcu. Okul Öncesi Çocukların Benlik Gelişimi ile Anne- Baba Benlik Şeması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Bu araştırmanın amacı; anne-babanın kendi benlik şemaları ile çocuklarının benlik kavramı gelişimi ile ilişkisinin incelenmesidir. Bu amaçla, kreşe devam eden 60 çocuk (31 kız, 29 erkek, Ort.yaş=38.80 ay, S_{yaş}=2.35) ve çocukların anne ve babasında oluşan toplam 180 katılımcı araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmanın ölçüm araçlarını, sosyodemografik bilgi formu, çocuğun benlik kavramı gelişimini değerlendirmek için anne-baba tarafından doldurulan Benlik Gelişim Envanteri (Stipek, Gralinski ve Kopp,1990), anne ve babanın benlik şemasını değerlendirmek için Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (Gilbert, Allan ve Trent,1991) ve çocuğun benlik kavramı gelişiminin değerlendirilmesi amacıyla araştırmacı tarafından uygulanan kendini tanıma görevleri (aynada kendini tanıma, fotoğrafta kendini tanıma ve battaniyenin üstünden kalkma) oluşturmaktadır. Yapılan analizler sonucunda, babaların, yüksek eğitime ve gelire sahip anne-babanın ve görece daha ileri yaşı olan anne-babanın benlik şema değerlendirmesi daha olumludur. Ayrıca anne tarafından yaşı daha büyük olan çocukların ve hem anne hem de baba tarafından ise kız çocuklarının benlik değerlendirmeleri daha olumludur. Çocuğun kreşe devam süresi ve doğum şekli ile anne-babanın çocuğun benlik değerlendirme puanları için anlamlı bir fark bulunamamıştır. Kız ve erkek çocuklarına göre, anne-babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi ve çocuğun benlik kavramı gelişimi arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi yapılmış, çocuğun benlik kavramını yordayan değişkenlerin incelenmesi için de hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda annenin çocuğun benlik kavramı değerlendirmesi ile kreşe devam sürelerinin çocuğun benlik kavramını yordayan değişkenler olduğu görülmüştür. Bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi, benlik kavramı, benlik şeması, benlik gelişimi

ABSTRACT

KULOĞLU, Burcu. Examination of the relationship between pre-school children's self-concept development and parents' self-schema. Master thesis, 2019.

The purpose of the study is to examine the relation between parents' self-schema and their children's self-concept development. The sample consists of 180 participants, 60 preschool children (31 girl, 29 boy, $M_{age}=38.80$ months, $SD_{age}=2.35$) and their parents. Instruments of the study include sociodemographic information form, Social Comparison Scale (Gilbert, Allan ve Trent,1991) to measure mothers' and fathers' self-schema, Self Concept Questionnaire (Stipek, Gralinski ve Kopp, 1990) to measure the child's self concept development which was answered by the parents and finally, to evaluate the development of child's self-recognition, 3 tasks (recognition on the mirror, recognition of the self on photograph and mat pick-up) were conducted by the researcher. As a result of the analyses, fathers, parents who were older and have master or PhD degree and higher income were significantly higher self-schema scores. Additionally, the findings showed that mothers' self-concept evaluation for older children and both mothers' and fathers' self-evaluation for daughters were more significantly positive. Parents' self-concept evaluation of their children was not significantly different for pre school attendance duration and birth type. Correlational analysis was conducted to test the relationship between parents self-concept evaluation of their children and child's self-recognition development among boys and girls. Finally, the hierarchic regression analysis results were indicated that the duration of preschool attendance and mothers' self-concept development evaluation were significantly predicted the self-recognition development of the children. The findings of the study were discussed in the light of the literature.

Key words: Pre-school, self- concept, self- schema, self- development

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
EKLER.....	ix
BÖLÜM I	
GİRİŞ.....	1
1.1 BENLİK.....	2
1.1.1 Benlik Literatürü İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar.....	2
1.1.2 Literatürde Benlik İle İlgili Kavramlar.....	6
1.2. BENLİK GELİŞİMİ İLE İLGİLİ LİTERATÜR	7
1.2.1. Bebeklik Döneminde Benlik	8
1.2.2. Erken Çocukluk Döneminde Benlik.....	10
1.2.3. Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Benlik.....	12
1.2.4. Yetişkinlik Döneminde Benlik.....	13
1.3.BENLİK İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMA BULGULARI.....	15
1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ.....	18
BÖLÜM II	
YÖNTEM.....	22
2.1. KATILIMCILAR	22
2.2.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	24
2.3.İŞLEM	27
2.4.VERİLERİN ANALİZİ	28
BÖLÜM III	
BULGULAR	29
3.1.VERİ TEMİZLİĞİ	29

3.2.ARAŞTIRMANIN BETİMLEYİCİ VE KARŞILAŞTIRMALI İSTATİSTİKSEL ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR.....	29
3.2.1.Anne-Baba ve Çocuğa Ait Demografik Değişkenlerle İlgili Betimleyici İstatistiksel Analizlerinden Elde Edilen Bulgular	30
3.2.2.Anne-Babaya Ait Demografik Değişkenlerle İlgili Karşılaştırmalı İstatistiksel Analizlerinden Elde Edilen Bulgular	31
3.2.2.1.Ebeveyn Cinsiyetine Göre Benlik Şemasında Gözlenen Farklar	31
3.2.2.2.Anne-Babanın Yaşına Göre Benlik Şemasında Gözlenen Farklılıklar..	32
3.2.2.3.Anne-Babanın Yaşına Göre Çocuğun Benlik Kavramı Değerlendirmesinde Gözlenen Farklılıklar	32
3.2.2.4.Anne-Babanın İlk Çocuk Sahibi Olduğu Yaşa Göre Benlik Şemasında Gözlenen Farklar	34
3.2.2.5.Anne-Babanın İlk Çocuk Sahibi Olduğu Yaşa Göre Çocuğunun Benlik Kavramı Değerlendirmesinde Gözlenen Farklar	35
3.2.2.6.Anne-Babanın Eğitim Düzeyine Göre Benlik Şemasında Gözlenen Farklılıklar	36
3.2.2.7.Anne-Babanın Eğitim Düzeyi ile Çocuklarının Benlik Kavramı Değerlendirmesinde Gözlenen Farklar	37
3.2.2.8.Anne-Babanın Çocuk Sayısına Göre Çocuğun Benlik Kavramı Değerlendirmesinde Gözlenen Farklar	40
3.2.2.9.Anne ve Babanın Gelir Düzeyine Göre Benlik Şemasında Gözlenen Farklar	42
3.2.2.10.Anne-Babanın Gelir Seviyesine Göre Çocuğun Benlik Kavramı Değerlendirmesi Arasında Gözlenen Farklılıklar	43
3.2.3.Çocuğa Ait Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırmalı Analizler ..	45
3.2.3.1.Çocuğun Yaşına Göre Anne-Babanın Çocuğun Benlik Kavramını Değerlendirmesinde Gözlenen Farklar	45

3.2.3.2.Çocuğun Cinsiyetine Göre Anne-Babanın Çocuğun Benlik Kavramını Değerlendirmesinde Gözlenen Farklar	46
3.2.3.3.Çocuğun Kreşe Devam Ettiği Süreye Göre Anne-Babanın Çocuğun Benlik Kavramını Değerlendirmesinde Gözlenen Farklar	48
3.2.3.4.Doğum Şekli ile Annenin Çocuğun Benlik Kavramını Değerlendirmesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	49
3.3 ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERE YÖNELİK ANALİZLER	50
3.3.1.Kız ve Erkek Çocukları İçin İlgili Değişkenler Arası Korelasyon	50
3.3.2.Gözlemci Benlik Kavramı Değerlendirmesini Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyonu	53
BÖLÜM IV	
TARTIŞMA.....	57
4.1. Sınırlılıklar ve Öneriler.....	61
KAYNAKÇA.....	62
EKLER.....	80

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Anne- Babaya İlişkin Demografik Bilgiler	23
Tablo 2.2. Çocuğa İlişkin Demografik Bilgiler	24
Tablo 3.1. Anne-Babanın Benlik Şeması, Çocuğun Benlik Kavramı ve Alt boyutları ve Kendini Tanıma Değişkenleri İle İlgili Ortalama, Standart Sapma ve Gözlenen Ölçüm Aralığı	31
Tablo 3.2. Anne- Babanın Benlik Şeması Farklılıklarının İncelenmesi	32
Tablo 3.3. Anne-Babanın Yaşı ve Benlik Şeması Arasındaki Farkın İncelenmesi.....	32
Tablo 3.4. Anne- Baba Yaşına Göre Çocuğun Benlik- Kavramı Değerlendirilmesi Arasındaki Farkın İncelenmesi.....	34
Tablo 3.5. Anne- Babanın İlk Çocuk Sahibi Olduğu Yaş ile Benlik Şeması Arasında Gözlenen Farklar	35
Tablo 3.6. Anne-Babanın İlk Çocuk Sahibi Olduğu Yaş ile Çocuğunun Benlik Kavramı Değerlendirmesi Arasında Gözlenen Farklar	36
Tablo 3.7. Eğitim Seviyesine Göre Anne- Baba Benlik şeması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	37
Tablo 3.8. Annenin Eğitim Düzeyi ile Çocuklarının Benlik Kavramını Değerlendirmesi Arasındaki İlişki	39
Tablo 3.9. Babanın Eğitim Düzeyi ile Çocuklarının Benlik Kavramını Değerlendirmesi Arasındaki İlişki	40
Tablo.3.10. Çocuğun Kardeş Sayısı ile Annenin Çocuğun Benlik Kavramını Değerlendirmesi Arasındaki Farkın İncelenmesi	41
Tablo 3.11. Çocuğun Kardeş Sayısı ile Babanın Çocuğun Benlik Kavramını Değerlendirmesi Arasındaki Farkın İncelenmesi	42
Tablo 3.12. Anne- Babanın Gelir Seviyesine Göre Benlik Şeması Farklılıklarının İncelenmesi	43
Tablo 3.13. Gelir Seviyesine Göre Çocuğun Benlik Kavramı Arasındaki Farkın İncelenmesi	45

Tablo 3.14. Çocuğun Yaşı İle Anne- Babanın Benlik Kavramını	
Değerlendirmesi Arasında Gözlenen Farklar	46
Tablo 3.15. Çocuğun Cinsiyetine Göre Anne- Babanın Benlik Kavramı	
Değerlendirmesi Arasında Gözlenen Farklar	48
Tablo 3.16. Kreşe Devam Süresi ile Anne- Babanın Benlik Kavramı	
Değerlendirmesi Arasında Gözlenen Farklılıklar	49
Tablo 3.17. Doğum Şekli ile Anne Benlik Kavramı Değerlendirmesi Arasında	
Gözlenen Farklılıklar	50
Tablo 3.18. Çocuğun Cinsiyetine Göre Değişkenler Arası Korelasyon	
Analizi	54
Tablo 3.19. Benlik Kavramının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik	
Regresyon Analizi	56

EKLER

EK-1.Veli Onay Mektubu	80
EK-2.Kişisel Bilgi Formu	81
EK-3.Sosyal Karşılaştırma Örneği	83
EK-4.Benlik Gelişim Envanteri	84

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN BENLİK GELİŞİMİ İLE ANNE-BABA BENLİK ŞEMASI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

İnsanın kendini ve dünyayı anlama, tanıma, anlamlandırma ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç sonucunda zihinsel bir şablon oluşmaktadır. Kendini düşünebilme yetisi okul öncesi dönemin başında aktif hale gelir. Sears, Taylor ve Peplau (2010) tarafından; insanın kendini bilinçli olarak algılaması “benlik” olarak tanımlanmıştır. Kişi; fiziksel özelliklerine, kişisel özelliklerine, sosyal ilişkilerine, üstlendiği rollere, bildiği kazandığı inançlarına, kişisel yaşantılarına ve sahip olduklarına ilişkin bilgilerini oluştururken, aktif hale gelen bu benlik şablonu ile etkileşim halindedir. Bu yüzden benlik dinamik bilişsel bir yapıdır. Aktif haldeki benlik diğer insanların düşüncelerinden de etkilenmektedir ve üç farklı alanda tanımlanabilir (Learly, 1996). Birincisi; kişinin kendiliği yani kendi düşünceleri, ikincisi; sosyal kendiliği yani etrafındaki bireyler tarafından algılanışı ve üçüncüsü; kendilik idealleri, yani olmak istediği kişi ile ilgili bireysel hedefleridir. Bu üç alan kendilik sunuş biçimini yani davranışları etkilemektedir. Benlik en temelinde içinde yaşanılan kültürdeki kişilerarası etkileşim ve iletişim ile şekillenen bir yapı olmasının yanı sıra kişide örtük olarak gelişmeye başlayan bir sistemdir (Bruner, 1997; Kılıççı, 1992; Main, 1991; Tomasello, 1999). Bireyler bir benlik kavramları olmadan doğarlar ve sosyal çevrenin etkisi ile günden güne bir benlik geliştirmeye başlar (Kuzgun, 1978; Huitt, 2009) ve bu hayat boyu devam eder (Yeung, Linver ve Brooks-Gunn, 2002).

Okul öncesi çağda çocuğun hayatında ki en güçlü sosyal çevre ailedir. Çocuğun bu erken dönemde, ebeveyni ile kurduğu ilişki kendini tanıma ve anlama açısından önemlidir. Benlik kavramı ebeveynlerin beklentisi ile çocuğun başardıklarının, çocuk tarafından değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkar. Çocuk ile ebeveyn arasında kurulan ilişkide çocuk yeterlilik hissi yaşıyorsa, yeni keşifler yapmak ve dünyayı anlamak için motivasyona sahip olacaktır. Bu motivasyon aynı zamanda sosyal beceri gelişimi denemeleri için de olanak sağlayacaktır (Dearing, 2004). Eğer çocuk beklentileri karşılayamadığı çıkarımına ulaşırsa benlik kavramı olumsuz yöne doğru yönelir (Lewis, 1995). Olumlu benlik algısının azalması çocukta utanç, takdir görmeme gibi duyguları açığa çıkarır ve onay görme ihtiyacında artışa sebep olur.

Belirtildiği gibi benlik kavramı çevreden etkilenen ve ilk temellerinin aile ile atıldığı, ebeveyn etkileşimi ile başladığı kabul gören bir yapıdır (Harter, 1990). Bu yapı aynı zamanda tutarlı olmak zorundadır (Baumeister ve Finkel, 2010) çünkü tutarsız ebeveyn davranışları çocuğun benlik kavramı gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Harter, 1993). Anne baba olumlu benlik şemasını sosyal karşılaştırma ile devam ettirmektedir. Sosyal karşılaştırma, bireylerin kendi bilgi, beceri ve düşüncelerini çevresindeki diğer insanlarla karşılaştırma sürecine girerek kendileri hakkında çıkarım yapabilme, fikir sahibi olabilme durumudur (Festinger, 1954). Buradan yola çıkılarak anne-baba kendi ile ilgili bilgileri dışarıdan alırken, çocuk kendi ile ilgili bilgileri anne-babadan almaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın temel amacı, anne ve babanın benlik şemasının okulöncesi dönemdeki çocuklarının benlik kavramı gelişimi ve kendini tanıma becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada benlik gelişiminde sosyal faktörlerin rolünün, burada özellikle anne-babanın kendi benlik şemaları, çocukların benlik kavram gelişimi ve “ben”i tanımadaki etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir. Benlik ile ilgili kavram ve kuramlar raporun ilerleyen kısmında sunulmuştur.

1.1 BENLİK

1.1.1 Benlik Literatürü ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Benlik ilk olarak William James (1891) tarafından “Psikoloji’nin İlkeleri” (The Principles of Psychology) kitabında tanımlanmıştır. James’e göre benlik iki boyutludur. Birinci boyutu “*bilen ben*” (I), ikinci boyutu ise “*bilinen ben*” (Me)’dir. Bilen ben aktif olarak algılayan ve davranışı başlatıp düzenleyendir. Davranış başladıktan sonra bilinçlilik düzeyi aktif olur ve bilinen ben olur. Bilen benlik özne konumundadır. Kişinin kendini farketmesi bilinen ben kavramı ile açıklanmıştır. Bilinen benlik nesne konumundadır. Benlik kendini farkına varana kadar öznedir, farkına vardığında ise nesne olur (Brown, 1998). Bir başka deyişle James'e göre benlik; yaşantıları, düşünceleri ve yetenekleri olan, bilgiyi yapılandıran, aktif olarak düşünen, kendi kendini betimleyebilen ve aynı zamanda değerlendirebilen olarak bir öznedir. Kendi üzerinde düşünülen, betimlenen, değerlendirilen, başkalarının ve kendisinin betimleme ve değerlendirmelerinden etkilenebilen olarak ise nesnedir (Bandura, 1978; Cevher ve

Buluş, 2007). Epstein (1973) James'in kavramlarını şu şekilde açıklar; bilen ben çevreyi değerlendiren taraf, bilinen ben ise çevre tarafından algılanan taraftır. James'in benlik tanımlamasından sonra Baldwin (1897, akt. Rosenberg, 1988) de literatüre "*sosyal benlik*" (socius) terimini katarak, benliğin bir sosyal ve kültürel ürün olduğunu, bu bağlamda da gelişimsel özelliğini vurgulamıştır.

Araştırmacılar, benliğin nesneye dönüşmüş hali ile yani "bilinen benlik" ile ilgilenmişlerdir. Çünkü, James'in de vurguladığı gibi "bilen ben" daha soyuttur. Bilinen benlik insanların kim oldukları ve nelerden hoşlandıkları ile ilgili çevreyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan yapıdır. Sembolik etkileşimciliğin önemli temsilcilerinden olan Mead (1913) ve Cooley (1902)'nin benlik ile ilgili yaklaşımları bu alanda dikkati çekmektedir. Cooley (1902), benliğin gelişiminde kişinin diğerlerinden etkilenmesini aynaya benzetmiş ve "Ayna Benlik" kavramını ortaya atmıştır. Ayna Benlik Kuramı, James'in ikinci benlik kategorisine soktuğu "bilinen ben" kavramı ile benzerlik göstermektedir (Sears, Taylor ve Peplau, 2010). "*Ayna Benlik*" en temel olarak, kişinin kendini diğerlerinin onu değerlendirmesinden yola çıkarak değerlendirmesidir. Birey sosyal etkileşim ile kendini anlar ve değerlendirir, bir kendilik değeri oluşturur. Harter (1983), Cooley'nin benlik yaklaşımının üç ana unsuru olduğunu söyler. Birincisi, başkalarının gözündeki imajımız hakkındaki düşüncelerimiz; ikincisi, başkalarının bizim düşüncelerimiz konusunda ki düşünceleri, üçüncüsü ise bu çıkarımlarımız sonucunda benliğimiz ile ilgili geliştirdiğimiz gurur veya aşağılanma duygularımız. Ayna benlik en genel tanımı ile şöyle özetlenebilir; bir davranış sergilendikten sonra çocuğun, davranışın geri bildirimini almaya yönelmesi ve buradan iyi-kötü, yararlı-zararlı çıkarımlarını yapmasıdır (Güven, 2013). Geri bildirim aldığımız çevre ikiye ayrılır (Cooley, 1902). Birincil gruplar; anne, baba, kardeş öğretmen gibi rol model olma olasılığı yüksek kişiler, ikincil gruplar ise; komşular, akrabalar ve okul arkadaşları gibi daha dış halka da yer alan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun benlik gelişiminde, ayna benlik sürecinde, birincil gruptan aldığı geri bildirimler ikincil gruba göre daha önemlidir. Altı yaş altındaki çocuklarda birincil grup benlik gelişimi ve kişilik gelişiminde önemli etkiye sahiptir (Güven, 2013; Sears, Taylor ve Peplau, 2010).

Mead (1913) de Cooley'in ayna benlik kavramına benzer bir başka kavram olan "*Genelleştirilmiş Diğeri*" ile benlik literatüründe önemli diğer kuramcıdır. Genelleştirilmiş Diğeri kavramı; birey için önem taşıyan diğer insanların, bireyin

benliğine dair yaptıkları geri bildirim ya da yargıların toplamı olarak tanımlanır (Brown, 1998). Bilgin (1994) Mead'ın bu kavramını şu şekilde özetler; benlik doğuştan gelmez, sonradan kazanılan bir yapıdır. Bu yapı sosyal çevre ile gelişmekte ve zihinde bağlantılar kurulmaktadır. İnsanın benlik algısı, diğerlerinin bizi algılayışından, diğerlerini algılayışımız ise kendi benlik algımızdan etkilenir ve zihinde bağlantılar bu şekilde kurulur. Mead (1913) benliğin bir sosyalleşme sürecinden kaynaklandığını söylemekte ve sosyalleşme süreci iki aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşama oyun oynamak (play), ikinci aşama oyundur (game). Oyun oynama aşamasında çocuk hayatını bir sahne gibi görmekte ve taklit etme yolu ile sahnede oyunlar sergilemektedir. Çocuk doğruluğu ya da yanlışlığı göz ardı ederek, çevreden aldığı bilgilere uygun davranır; kuralsızca bağımsız bir şekilde taklit eder ve sahnesinde oyun kurar. Oyun, yani ikinci aşama da ise çocuk hayat sahnesinde yalnız değildir. Artık birden fazla kişi ile oynamak gündeme gelmiştir. Çevrenin davranışları da artık önem kazanmış ve çocuk sahnedekilerle bir ahenk içinde olabilecek şekilde roller üstlenmeye başlamıştır. Oyunun bir parçası haline gelmiştir (Mead, 1913). Mead benlik gelişiminde “dil”in varlığını en önemli unsur olarak ele alır. Bireyin dili keşfetmesi ve kazanım süreci gözlem içermektedir. Bu gözlem sayesinde başkalarından gördükleri ile kendini düşünme sürecini başlatır. Kendini düşünme sürecinin başlaması benlik oluşumunun başlamasına işaret etmektedir (Harter, 1996).

Diğer bir kuramcı olan Sarbin'e (1952) göre de benlik deneyim sonucu olan bir durumdur. Benlik sürekli değişim ve gelişim içindedir. Şimdiki yaşantıları ileriye taşıma görevinin de olduğundan bahsetmektedir. Basit algılamalar sonucunda basit çıkarımlar yapmak ile başlayan yolculuk, daha sonra karmaşık çıkarımlar ile yüksek düzeyde zihinsel çıkarımlara doğru yol almaktadır (Damon ve Hart, 1983). Bandura (1978) ise sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde benliğin, davranışı kontrol eden bir sistem olmadığını, bilişlerin davranış üzerinde nasıl etkili olduklarını açıklayan bir sistem olduğunu söyler. Benlik sürekli gelişen bir yapıya sahip olsa da şekillenme sürecinde yani erken dönemde bakım veren kişi ile etkileşimi ve iletişimi benlik oluşumunda önemli rol oynar (Bretherton, 1992).

Her bireyin benliği ile ilgili bir çıkarımı ve algısı vardır. Birey bu algı çerçevesinde benliğe dair bilgiler toplar. Eğer dışarıdan gelen bilgi veya geribildirim bireyin benliğine uygun değilse bilgi görmezden gelinir ve yok sayılır. Bu süreç çevreden,

kültürden ve geçmiş yaşantılardan etkilenmektedir. Araştırmacılar bilinen benliği anlamak için iki kavram üzerinde durmuşlardır. İlki benlik kavramı (self-concept), ikincisi ise benlik saygısıdır (self-esteem). Benlik kavramı, insanların kendileri hakkında düşüncelerini içerirken; benlik saygısı ise kendileri hakkında ne hissettikleri olarak tanımlanır (Brown, 1998). Shavelson, Hubner ve Stanton (1976) benlik kavramını, benlik algısı üzerinden açıklamıştır. Kişinin kendi deneyimleri ve çevresinden edindiklerinin harmanlanmasından ortaya çıkardığı benlik algısına benlik kavramı denmektedir. Kişi benlik algısını olumlu yönde tutmak ve benlik saygısını arttırmak için diğer kişilerle kıyas sürecine girerek, olumsuz yönlerini genelleyerek (herkeste var) normalleştirir, olumlu yönlerini ise yüceltir (Campbell, 1990; Pelham, 1991; Shower, 1992). Kişi diğerlerinin değerlendirmelerinden kendi davranışlarını pekiştirme yönünde eğilim sergiler.

Sullivan'a (1953, akt. Epstein, 1973) göre de benlik bakım veren (önemli diğeri) ile olan etkileşimden ortaya çıkmaktadır. Sullivan, benlik sistemini, bakım verenin değerlerini ve yasakların içselleştirme süreci olarak sunmaktadır. Çocuk bakım verenin değerlerini ve yasaklarını içselleştirme ile bakım verenin onayını kazanarak, başarıya tatminine ulaşmaktadır. Bu onaylanma ve onaylanmama alt sistemleri "iyi ben" ve "kötü ben" kişileştirmelerini oluşturur. "İyi ben" kavramı aile içi iletişim ve bağ ile gelişir. Olumlu yönleri pekiştirilen ve ödüllendirilen çocuk "iyi ben" kavramını geliştirir ve kendine bakışı olumlu yönde gelişir. Aile içi iletişimde annenin rolü daha fazladır. "Kötü ben" kavramı ise aile içinde olumlu karşılanmayan davranışlarla oluşmaktadır. Hoş karşılanmayan davranış çocuk üzerinde kaygı yaratmaya başlar ve bu kaygı ile yeniden düzenleme becerisi kazanmaya yönelir. "Kötü ben" in oluşmaya başlaması ile baş etme becerisi ortaya çıkmaya başlar bu da benliğin gelişmesinin bir basamağı olarak görülür. Birey yaşamını tehdit eden durumlarda yaşadığı kaygıdan kurtulmak için koruyucu tedbirler alır ve denetleme mekanizması geliştirir. Kaygı ile baş etme becerisi, strateji geliştirilmesi benlik saygısının da korunması için bir araçtır (Offer, Ostrov ve Howard, 1981). Sonuç olarak benlik, bireyin doğumu ile ortaya çıkan ve yaşamı boyunca gelişen bir yapı olarak en genel tanımı ile kendimize ait inançların tümü, kendimizle ilgili fikirlerimiz, kendimizi nasıl tanımladığımız ve bizi diğer kişilerden ayıran özelliklerdir (Demir 2006; Kenç ve Oktay, 2002; Rosenberg, 1989, Sears, Taylor ve Peplau, 2010). Benliğin en temel işlevi uyum sağlayabilmesidir. Bu bağlamda, gerçeğe uyum işlevi

tehlikelerden korunma ve sosyal çevre ile güvenli ilişki kurabilmeyi beraberinde getirmektedir (Vahip, 2004).

Görüldüğü gibi, farklı kuramsal bakış açılarından tanımlanmaya ve açıklanmaya çalışılan benlik kavramı bireyin doğumdan itibaren çevresi ile olan etkileşimi ile yapılandırılan geniş bir kavramdır. Ayrıca benlik çok yönlü bir kavram olarak incelenmiş ve bu bağlamda da birçok terim özellikle benliğin işevuruk tanımında kullanılmıştır. Bu bağlamda izleyen kısımda benlikle ilgili kavramlar açıklanmıştır.

1.1.2 Literatürde Benlik İle İlgili Kavramlar

Bu kısımda incelenen literatür kapsamında karşılaşılan terimler sunulmuştur. Bunlar; benlik kavramı (self-concept), benlik şeması (self-schemas) ve öz farkındalığı (self-awareness) terimleridir. Öncelik olarak benlik kavramı dikkate alınmıştır. Ancak benlik kavramını ve gelişimini daha iyi betimleyebilmek için eşlik eden kavramların da tanımlanması gerekmektedir.

Benlik kavramı, kişinin inanç, görüş ve geçmiş deneyimlerini içeren, benliğin alt başlıklarından biri olarak ele alınır. Benlik kavramı bireysel bir olgu olmasına rağmen aslında kişide durumdan duruma göre değişmesi de söz konusudur (Byrne,1974; Gander ve Garnier, 2015). Benlik kavramı, kişinin kendini algılama biçimi, duyguları, tutum ve davranışların bütünü olarak düşünülebilir (Güngörmüş,1997; Öner,1997; Öztürk, 1997; Plucker ve Stocking,2001; Marshall,1989) ve benlik kavramı, algılanan benlik olarak adlandırılabilir. Bireyin “ben” ya da “benim” olarak değerlendirdiği yaşantılardan oluşmaktadır (Nelson-Jones,1982). Rosenberg (1979) benlikten değil, benlik kavramından söz edilmeli görüşünü savunarak, benliği "nesne" olarak ele almış ve dört temel ilkedden yola çıkarak benlik kavramını açıklamıştır. Yansıtılan değerlendirmeler, sosyal kıyaslama, benliğe atfetme, merkezde yer alma Rosenberg'in benlik kavramını açıklamak için kullandığı ilkelerdir. Benlik kavramının olumlu yönde gelişmeye başlaması için çocuğun ihtiyaçlarının düzenli olarak karşılanması ve sevgi görmesi gerekmektedir (Çelik, 1993). Çocuk için ödüllendirici olan taraf, kendi için önemli olan becerilerinin önemsenmesi ve değerli görülme hissini yaşamasıdır (Dunn, 2004).

Benlik şeması ise kişinin benliği hakkında kendisi hakkındaki bilgilerini sakladığı aynı zamanda duruma göre işleyip kullanabildiği bilişsel yapılar (Shavelson ve Bolus, 1982)

olarak tanımlanabilir. Benlik kavramını oluştururken bireyin kendi hakkındaki tüm bilgileri şemalaştırmasıdır. Benlik şeması geleceğe yönelik kendimiz hakkında bilgi sahibi olmamızı etkiler. Eğer şemamız ile uyumluysa gelen yeni bilgiyi daha çabuk kategorize ederiz, daha kolay hatırlar ve daha sık kullanırız. Bu tanımdan yola çıkarak benlik şeması James'in tanımladığı "bilinen ben" kavramı ile örtüşmektedir (Franzoi, 2009; Brown, 1998). Özetle, benlik şeması bilişsel genellemedir ve benlik ile ilgili deneyimlerin sonucunda oluşur (Harter, 1983).

Öz farkındalığı (benlik farkındalığı) kendimizi tanımlama şeklimizdir. Söylediğimiz sıfatlar, yargılar, değerlendirmeler kendimize ait tanımların tümü öz farkındalığımızdır. Öz farkındalık kendi içinde ikiye ayrılır; özel öz farkındalık ve genel öz farkındalık (Fenigstein, Scheier ve Buss, 1975). Özel öz farkındalık, bireyin kendi ile ilgili düşünceleri; genel öz farkındalık ise başkalarının birey hakkındaki düşüncelerinden oluşmaktadır. Genel öz farkındalık, Mead'in benlik kavramı ile ilişkilidir, sosyal çevreden ve normlardan etkilenir (Fenigstein, Scheier ve Buss, 1975). Sonuç olarak öz farkındalık, insanın kendini hareket eden bir özne olarak değil başkalarının gözlemlediği bir nesne olarak düşünülmesine denir. İnsanların diğer insanlardan bağımsız oldukları özellikleri keşfetmesini içerir. Bireye kendini gözleme imkanı sunar (Sears, Taylor ve Peplau, 2010).

Görüldüğü gibi benlik birçok farklı terim ile literatürde ele alınmış çok yönlü bir yapıdır. Sonraki kısımda benlik kavramının yaşam boyu gelişim süreci ele alınmıştır.

1.2 BENLİK GELİŞİMİ İLE İLGİLİ LİTERATÜR

Harter (1988) yetişkinin kendini tanımlarken, yaşamdaki çeşitli rollerine ve kendini ait hissettiği gruplara göre tanımladığını ve bunun kökenini araştırmaya pek ihtiyaç duymadığını söylemektedir. Ancak bir bebek için böyle olmadığı, ben kavramının aşamalı olarak geliştiğini de eklemektedir. Benlik yapı olarak çocukluk döneminde gelişmeye başlamakta ve sosyalleşme ile gelişimine devam etmektedir (Kağıtçıbaşı, 2002). Birey hayatın ilk yıllarında kendini ve kendinin olmayana fark edebilecek durumda değildir. Aile bu aşamada bir rehberlik görevi üstlenmektedir. Fizyolojik, ekonomik, toplumsal ve kültürel yönden çocuğu besleyip destekleyerek yaşam boyu gelişiminde rehberlik eder (Erbil, Divan ve Önder, 2006). Fikirler ve tutumlar çocuğun

güdülenmesinde ve kendini nasıl değerlendirdiği konusunda önemli bir yere sahiptir. Kendisi hakkında oluşturduğu bakış açısını çevreden gelen tepkilerle değerlendirir. Çocuk, değerlendirme sonucunda fikir ve tutumlarını şekillendirerek benliğini oluşturmaya başlar. İlerleyen dönemlerinde benliği ile uyuşan fikir tutum ve davranışları devam ettirir, benliği ile uyuşmayan davranışları bırakır. Bu bölümde benlik gelişimi bebeklik, erken çocukluk, çocukluk ve ergenlik ve son olarak yetişkinlik dönemine ait özellikler ile ele alınarak sunulmuştur.

1.2.1. Bebeklik Döneminde Benlik

Harter (1983); bebeklik döneminde ilk önce özne benliğinin geliştiğini savunur. Özne benliğin gelişiminde anne ya da birincil bakım veren kişinin önemi vurgulanmaktadır (Lewis ve Brooks-Gunn, 1979). Bebek önce kendinden yola çıkarak dünyayı algılamaya başlar. Fiziksel hareket ile sonuç arasında ilişki kurmaya başlar. Mesela gözlerini kapadığında etrafı kararmaktadır. Etrafın kararması ile gözlerini kapatmak arasında ilişki kurmaya başlaması özne benliğin gelişimi olarak adlandırılmaktadır. Özne benliğin gelişiminde çocuğun hareketlerinin etkisi olduğu kadar sosyal ipuçlarının da etkisi de vardır.

Bebeklerde “ayna çalışması” ile benlik farkındalığı kazanımı anlaşılmaya çalışılmıştır (Amsterdam, 1972; Lewis ve Brooks-Gunn, 1979). Bebeklerin ayna karşısında olmadan kaç defa burunlarına dokunduklarının ölçümleri alındıktan sonra burunlarına boya sürülmüştür. Ayna karşısına getirilen bebeğin buruna dokunma davranışı artış gösterirse kendini tanımanın gerçekleştiği öngörülmektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre 5-8 aylık bebeklerde ben ile diğerinin farkı anlaşılmamakta, 9-12 ay bebeklerde ben ve diğerinin ayrılaşmaya başladığı düşünülmüştür (Bertenthal ve Fischer, 1978). Ancak bir yaşından önceki bebeklerin kendilerini ayna da tanımadıkları görülmüş, 15- 18 aylık bebeklerin bir kısmının, iki yaş ve sonrası çocuklarda ise büyük oranda tanıma görülmüştür. İki yaşından itibaren çocuklarda benlik kavramı oluşmaktadır (Stipek, Recchia, ve McClintic, 1992). Harter (1988) bebeklik dönemi sonuna doğru hem bilişsel hem de dil gelişimi ile birlikte benlik bilgisinin diğer formlarının da ortaya çıkmaya başladığını vurgulamaktadır. Yaklaşık 18 aylıktan sonra ismini söyler, kendini diğer bebeklerden ayırır. Daha sonra ki yaşlarda ise artık davranışlar amaca yönelik

olmaya başlar ve çocuk kendi belirlediği amaç doğrultusunda davranışlarını farklılaştırmaya başlar (Goodnow, Miller ve Kessel, 1995).

Brooks-Gunn ve Lewis (1984) bebeğin ilk iki yılında benliğin dört temel gelişim döneminden geçerek ilerlediğini savunur. Bu gelişim dönemleri 0-3 ay, 3-8 ay, 8-12 ay, 12-24 aydır. İlk dönemde bebek için çevresindekilerin özellikle kendi gibilerin görüntüsüne ilgi çekicidir. İkinci dönemde bebek kendi hareketlerinin sonuçlarından yola çıkarak sebep- sonuç ilişkisini geliştirmeye yönelir. Üçüncü dönemde cinsiyet gibi sabit özelliklerin keşfi vardır. Bu aynı zamanda nesne sürekliliğinin gelişimi ile birlikte ilerler. Son dönemde ise bebek artık kendini özellikleri ile tanımlayabilmektedir.

Çocuğun yaşı arttıkça, girdiği ortam sayısı, etkileşime girdiği insan sayısı artmaktadır (Oosterwegel ve Oppenheimer, 1993) ve çocuk ikinci yılın sonunda empati duygusu ile tanışır -ki bu benlik bilinci ile ilgili bir duygudur. Empati duygusu açığa çıktıktan sonra üçüncü yaşın başlarında kendilik farkındalığı gelişmeye başlar. 3-6 yaş arasında da ilişkilendirme becerisini kazanır. İlişkilendirme becerisi geçmişle bağlantı kurabilmesi anlamına gelmektedir (Cummings, Zahn-Waxler ve Radke- Yarrow,1981). Çocuğun içinde bulunduğu çevre değiştikçe, ilişki kurduğu kişilerin sayısı arttıkça sosyal becerileri de gelişmektedir. Houck (2009) tarafından yapılan bir çalışmada sosyal yeterlilik (çevreye uyumlu sosyal davranışlar, öz güven, empati), mizaç ve gelişimsel yeterliliğin (iletişim, ince- kaba motor gelişimi, uyum sağlama, sosyal gelişim) benlik kavramı ile olan ilişkisi incelendiğinde, gelişimsel yeterliliğin benlik kavramı ile en güçlü ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Benlik kavramının oluşumunda çocuk yapabileceklerini düşünerek bir idealleştirme sürecine girmekte, bu süreç aile bireyleri tarafından desteklendiğinde ve çocuk becerilerini yeterli gördüğünde benlik saygısı yüksek olmaktadır (Kohut ve Wolf, 1978). Kohut (1991) aynı zamanda narsistik kişilik bozukluğu tanısı almış bireylerle yürüttüğü çalışmada benlik kavramının oluşumunda “aynalama”nın (çocuğun kendine bakış açısını oluşturmak ve geliştirmek için bakım verenden ihtiyaç duyduğu geribildirim) önemini keşfetmiştir. Bakım veren kişinin empati kuramaması ve bu sebeple aynalama görevi görememesinin çocuğun olumlu benlik algısını etkilediği bulunmuştur. Bağlanma ve benlik arasındaki ilişkiye bakıldığında özellikle çocuğun ilk yıllarında birbirlerini olumlu yönde etkiledikleri (Bartholomew ve Horowitz, 1991) güvenli bağlanma ile olumlu benlik algısı arasında ilişki olduğu görülmüştür (Griffin ve Bartholomew, 1994).

1.2.2 Erken Çocukluk Döneminde Benlik

Erikson (1968)'a göre erken çocukluk döneminde çocuklar kendini anlamaya başlar. Kendini anlamaya başlamak aslında benlik oluşumu için ortaya çıkan en somut işlemdir (Harter, 2006). Kendini kavraması, ilk olarak fiziksel özelliklerini, fiziksel farklılıklarını anlamlandırması, tanımlaması ya da adlandırması ile başlar (Jersild, 1979). Erikson benliği, bir kimlik oluşturma ve sosyal alanda hakimiyet kurma çabası olarak tanımlamaktadır (akt. Burger, 2009).

Erken çocukluk döneminde, benlik gelişiminde ilk olarak anne-babanın daha sonra akranlarının ve daha sonra da okulun önemli olduğu, çocuğun rol model olarak anne, baba ve öğretmenlerini gördüğü bunlarla iletişim kurarak kendi benlikleri ile ilgili çıkarım yaptıkları literatürde görülmektedir (Gander ve Garnier, 2015). Bu dönemde; benlik gelişimine sosyal ipuçlarının yanı sıra çocuğun dil gelişimi de yardım etmeye başlar. Dil gelişimi çocuğun kendini kategori etmesine, kavramsallaştırmasına yardımcı olur (Harter, 1990). Araştırmacılara göre erken çocukluk döneminde dil gelişiminin bile çocuklarda fiziksel özellikleri kesinleştirmede, kendi kategorik ayrımlarını henüz yapamadıkları gözlemlenmiştir. Kendileri ile ilgili bilgiye sahiptir, ancak bu onlar için henüz kesin değildir (Damon ve Hart, 1982; Harter, 1983; Harter, 1990; Shaffer, 1988). Keller ve arkadaşlarının (1978) 3-5 yaş arası çocuklarda yaptığı araştırmada; çocuklardan "ben" ile başlayan ya da "ben" ile biten 10 cümle söylemeleri istenmiş, sonuç olarak çocukların fiziksel özelliklerini değil, yaptıkları etkinlikleri tanımladıkları görülmüştür.

Okul öncesi dönemdeki çocuk kendi yaşlıları ile oyun oynarken, aktivite, faaliyet yaparken veya aynı ortamı paylaşırken kendini karşılaştırma fırsatı bulur. Değerlendirmeyi kendi tutumları doğrultusunda yapar. Değerlendirmenin sonucunda davranışlarını düzenler. Çocuğun geçtiği bu süreçte; etkileşim ve iletişim halinde olduğu çevre (anne-baba ve öğretmen gibi) çocuğu geri bildirim ile yönlendirerek doğru-yanlış farkını algılamasına yardımcı olur (Craig, Digdon ve Marguaerite, 2002). Benlik gelişimini çevreden aldığı geri bildirimler ile sağlayan çocuk için değerlendirilmek önemli yere sahiptir. Olumlu-olumsuz değerlendirmeler çocuğun yetenek ve gücüne olan inancını etkiler (Humphreys, 1996). Eğer olumlu değerlendirme

ile karşılaşırsa yetenek ve gücüne olan inancı artar, olumsuz değerlendirme karşısında ise yapabileceklerine olan inancı azalır (Craig, Diglon ve Marguaerite, 2002). Çevreden olumlu tepki almak kişinin benliğini olumlu algılamasına neden olmaktadır (Bozkurt, 2010).

Benlik gelişimi ile ilgili literatür incelendiğinde ebeveyn kabul-red (Herz ve Gullone, 1999; Lamborn, Mounts, Sreinberg ve Darnbusch, 1991; Growe, 1980; Rohner, 2004.) ve mükemmeliyetçilik (Tofaha ve Ramo, 2010; Rothstein, 1991) ile ilişkisini inceleyen araştırmalara rastlanmıştır. Güvenilir bir çevre ve destekleyici tutum sergileyen ebeveynler tarafından kabul gören çocukların benlik kavramı (Herz ve Gullone, 1999; Lamborn, Mounts, Sreinberg ve Darnbusch, 1991) ve benlik tasarımı (Growe, 1980) baskıcı tutum sergileyen, cezalandırıcı ebeveynlere göre daha olumludur. Slavin (1998), ebeveyn tutumlarının, istenilen davranışı kazandırmadaki rolünün aynı zamanda olumlu benlik algısı gelişime de katkıda bulunduğu söylemektedir. Benlik kavramı ile mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada, çocukların becerileri ile anne-baba beklentisi tutarlı ise benlik kavramının ve benlik algısının (Tofaha ve Ramo, 2010) olumlu olduğu ancak, çocukta yetersizlik hissi uyandıracak aşırı beklentilere sahip ebeveynlerin çocuklarının benlik kavramının olumsuz olduğu görülmüştür (Rothstein, 1991). Yeterlilik hissi aynı zamanda çocuktaki benlik saygısını da etkilemektedir.

Okul öncesi dönemdeki çocukların genel benlik algısı abartılı ve olumludur (Harter, 1999; Verschueren, Buyck ve Marcoen, 2001). Bu abartılı benlik algısı aslında çocuk için koruyucu bir mekanizmadır. Çocuğun yaptığı içsel değerlendirmelerde yaşayabileceği hayal kırıklığını önleme görevi vardır. Abartılı derecede olumlu benlik çocukta “yapabilirim” motivasyonunu doğurur. Yeni deneyimlerin üstesinden gelebilirim hissini yaşayan çocuğun benlik algısı olumlu yönde gelişmeye devam eder (Dubois ve Tevendale, 1999). Bu dönemde abartılı ve tutarlı benlik algısına sahip olan çocuk ilerleyen zamanlarda hatalarını ya da eksikliklerini kabul etme esnekliği kazanmaktadır. Bunu kazanan çocuk ileri yaşlarda daha olumlu başa çıkma stratejileri kullanabilmektedir. Hatalarını kabul eden çocuğun, kurduğu benlik sistemine gösterdiği uyum, kendisini daha dürüst değerlendirmesini sağlar ve yetişkinlikte başa çıkma becerilerinin artmasının ilk adımları erken çocukluk döneminde abartılı benlik algısı ile atılmış olur (Coryat ve ark., 2007).

Anne tarafından sunulan güvenilir çevre çocukta dünyanın güvenilir yer olduğu algısına sahip olmasına sebep olur ve güvenli yer duygusu gelişen çocuk keşfetmeye başlar. Keşfetme süreci kendinden başlar ve çevreye doğru genişler. Annenin aracı rolü ise güvenilir çevre ve keşfe izin veren, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayandır. Çocuğun kendine yönelik algısını oluşturmasında aile içi konumu ve çocuğa karşı geliştirilen tutum önemlidir. Bu çocuğun sosyalleşmesinin ilk adımlarından sayılır. Çocuğun gelişimi için aile içinde rol model seçmesi beklendik bir durumdur. Rol model seçerken taklit edebileceği bir aile bireyi seçilmektedir. Genellikle kız çocukları annelerini, erkek çocukları babalarını seçmektedir (bkz. Yavuzer, 2014). Anne-babanın benlik gelişimine katkısı kadar kardeşin (Soner, 1995) ve öğretmenlerin de (Pişkin, 1996) etkisi vardır. Evde kendinden büyük kardeşe sahip olan çocuk onunla özdeşim kurar ve onu rol model olarak alır, büyük olanın tavırları, davranışları küçük olan için örnek teşkil eder ve küçük kardeş büyük kardeşi kendi benliğini oluşturmada bir araç olarak kullanır. Ancak anne-babanın kardeşler arası kıyaslamaları çocuğun olumsuz benlik kavramına sahip olmasına neden olabilir (Soner, 1995). Olumlu benlik kavramı gelişiminde, okulda çocuklara karşı koşulsuz kabul, olumlu tavır ve empatik tutum içinde olan öğretmenlerin katkısı da vardır (Pişkin, 1996).

Anne- baba, ebeveyn, kardeş, öğretmen ve akran ile kurulan ilişkinin benlik gelişiminde etkisini gösteren birçok çalışma vardır ancak her yaşta eşit miktarda önem taşıdıkları düşünülmemelidir. Benliğini keşfetme döneminde olan çocuk için ebeveyn ilişkisi ve kurulan bağ önemli iken zamanla anne-baba bilgisine ve geri bildirimine duyulan ihtiyaç azalır ve akranların değerlendirmesinin önemi artar. Bu yaşa ve gelişime bağlı bir değişikliktir (Rosenberg, 1979).

1.2.3 Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Benlik

Erken çocukluğun bitişi ve orta çocukluğa geçiş döneminde (4-7 yaş) ebeveyn desteğinin onaylayıcı olması davranışsal olarak çocukta ki benlik saygısının belirleyicisidir (Ellie, 1990). İlerleyen yaşlarda ve ergenlikte; benlik saygısı için gereken onaylanma ve kabul görme isteğinin aileden dışında akranlardan görme beklentisi artmaya başlar (Harter, 1999; Santrock, 2010).

Çocukluk döneminde benlik, aile ve sosyalleşme (Rosenberg, 1979), ergenlikte ise sosyal çevre seçimleri ve toplumun kabul ettiği ahlaki kurallar temelinde oluşur (Hortaçsu, 2005). Ergenlik döneminde soyut düşünce hakim olduğu ve bu sebeple dünyayı sorgulama arttığı için (Rosenberg, 1965), ideal benlik kavramı devreye girer ve ergen bu ideal benliğe ulaşmak için çabalarken benliğini geliştirmeye devam eder. Amacına ve hedefine ulaşmaya çalışan ergen aynı zamanda benlik gelişimine katkı sunmaktadır (Kulaksızoğlu, 2008). Ergenlik ve yetişkinlik döneminde sahip olunan benlik ile ideal benliğin birbirlerine yakın olmaları ya da örtüşmeleri kişilerin mutluluklarını ve kendilerine karşı olumlu bakışlarını etkilemektedir (Top ve Kaya, 2009). Kişinin benliğini olumlu algılaması aslında halka şeklinde yayılmasını sağlar. Kendisinden başlayarak çevresine doğru olumlu gelişmeler yaşanmaya başlanır (Bergman, 2002). Ergenlik döneminde, olumsuz benlik algısına sahip olan bireylerde utanç ve mutsuzluk, diğer taraftan olumlu benlik algısına sahip olanlarda ise amaç belirleme ve bu amaç doğrultusunda davranış geliştirme becerileri gözlemlenmektedir (İnanç, 1997).

1.2.4 Yetişkinlik Döneminde Benlik

Gelişim bilimi uzun süredir gelişimin yaşam boyu özelliğini dikkate alarak araştırmalar yürütmekte, bu bağlamda benlik kavramının da bebeklikten yetişkinliğe giden süreçte dinamik bir yapı olarak ele alındığı görülmektedir. Bu ilerleme, insanın yaşamı boyunca karşılaştığı başarı-başarısızlıklar, tepkiler, yeni deneyimler doğrultusunda sağlanmaktadır. Böyle düşünüldüğünde benlik aslında bağlama (context) dayalı bir yapıdır ve zaman içerisinde gelişmesi bağlama dayalı benlik kavramını doğurur (Crain ve Bracken, 1994).

Bireyin kendi ile ilgili bilgi sahibi olmak için davranışlarından çıkarım yapmaya ihtiyacı vardır, ancak birey kendine karşı objektif olamayacağından ötürü, karşılaştırma eğilimi sergileyerek (Taylor, Wayment ve Carrillo, 1996) başkaları ile kendini kıyaslar ve kendi hakkın bilgi toplamaya çalışır (Goethals ve Darley, 1987). Bireyin kendi ile ilgili fikir ve değerlendirmeye sahip olması için sosyal karşılaştırma önemlidir (Festinger, 1954; Klein, 1997). Sosyal karşılaştırma kuramına göre her bireyin kendi ile ilgili doğru değerlendirme yapabilmeye ihtiyacı vardır (Festinger, 1954). Bu kuram doğru bir benlik şemasına sahip olabilmek için bireylerin diğerleri ile karşılaştırmaya ihtiyaç duyduğunu

söylemektedir. Bu ihtiyacı gidermek ve objektif bakış açısına sahip olabilmek için bireyler kendilerine benzer diğerleri ile karşılaştırırlar. Ancak kendini benzer olanlar ile karşılaştırmanın kültüre bağlı olarak değişebildiği de vurgulanmıştır.

Sosyal karşılaştırmaya neden ihtiyaç duyulduğu ile ilgili birçok araştırma vardır (Miller, Turnbull ve McFarland,1988; Wood ve Taylor, 1991). Bu ihtiyaçlardan biri olan benlik değerlendirmesi için yapılan çalışmalar (Goethals ve Darley, 1987; Klein, 1997; Wood ve Wilson, 2003; Sanderson, Darley ve Messinger, 2002) kişilerin sosyal karşılaştırma için seçtiği bireylerin kendine benzer olmayan bireyler olduğunu göstermektedir (Taylor ve Mettee, 1971; Mettee ve Smith, 1977). Birey kendinden üstün bireyler ile karşılaştırma yaptığında olumsuz, kendinden düşük bireyler ile karşılaştırma yaptığında olumlu benlik algısına sahip olur (Festinger, 1954; Brickman ve Bulman, 1977). Zaman zaman benlik algısını olumlu yönde tutmak için birey kendini karşılaştırmaya sokmaktan kaçınabilirken (Brickman ve Bulman, 1977) ya da zaten olumlu olan benlik algısını daha da yüceltmek için, takdir görme ihtiyacını karşılamak için başkaları ile kıyaslayabilir (Alicke, Loschiavo, Zerbst ve Zhang, 1997). Joseph, Markus ve Tafarodi (1982), erkek ve kadınların farklı türde benlik kavramı geliştirdiklerini; erkeklerin bireysel, diğerlerinden bağımsız ve özerk bir benlik şeması geliştirirken, kadınların ise daha ilişkisel, toplulukçu ve diğerlerine bağlı bir benlik şeması geliştirdiğini söylemektedir. Yaptıkları araştırma sonucunda Joseph, Markus ve Tafarodi (1982) yüksek özsaygıya sahip erkeklerin, düşük özsaygıya sahipler erkeklere göre kendilerini her alanda iyi ve yetkin buldukları, ama yüksek ve düşük özsaygıya sahip kadınlar arasında böyle bir farkın olmadığını göstermiştir. Ancak bu çalışmada kadın ve erkeklerin özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı da görülmüştür.

Yetişkinlik dönemi benlik çalışmalarına bakıldığında en çok çalışılan konunun benlik saygısı olduğu görülmektedir (Roberts, Gotlib ve Kassel, 1996; McAuley, Blissmer, Katula, Duncan ve Mihalko, 2000; Cramer, 2003; Rosenberg ve Pearlin, 1978; Riddick, Sterling, Farmer ve Morgan, 1999). Benlik saygısı, bağlanma ve depresyon arasındaki ilişkiye bakıldığında, güvensiz bağlanmanın düşük benlik saygısına yol açtığı ve düşük benlik saygısına sahip insanlar depresif duygu belirtileri gösterirken (Roberts, Gotlib ve Kassel, 1996) yetkeci anne tutumuna sahip bireylerin daha yüksek benlik saygısına sahip bu yüzden düşük depresyon belirtileri gösterdikleri bulunmuştur (Milevsky, Schlechter, Netter ve Keehn, 2007). Yakın ilişkilerde benlik saygısına bakıldığında,

tatmin edici, kabul ve değer gördüğünü hisseden bireylerin benlik saygılarının yüksek olduğu görülmüştür (Cramer, 2003).

1.3 BENLİK İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu raporun ilk kısmında da verildiği gibi benlik ile ilgili literatür oldukça geniştir. Araştırmalar incelendiğinde benlik kavramını açıklayan ya da kapsayan çok fazla terimin çeşitli değişkenlerle ilişkisinin incelendiği görülmektedir. Bu bağlamda, raporun bu kısmında benlikle ilgili ulaşılabilen kaynaklar ve bulguları sunulmuştur.

Literatür incelendiğinde özellikle benlik algısı ya da kavramı ve benlik saygısının en çok incelenen iki kavram olduğu dikkat çekmektedir. Sosyo-demografik özellikler ile (gelir düzeyi, eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet) benlik arasındaki ilişki incelendiği çeşitli çalışmalara rastlanmıştır (Ercan, 2005; Yüksekaya, 1995; Güven 1993; Varlı, 1999; Şeremet,2006; Cevher ve Buluş, 2006). Örneğin, Ercan (2005) tarafından yapılan çalışmada yüksek gelir düzeyine sahip ve anne eğitimi yüksek olan çocukların daha olumlu benlik algısına sahip oldukları görülmüştür. Benlik kavramı açısından gelir düzeyine göre fark olduğunu bulan çalışmalar olduğu kadar (Yüksekaya, 1995; Güven, 1993), bir fark olmadığını ortaya koyan araştırmalar da vardır (Aklın, Baykara, Miral ve Özakbaş,1992; Dikici, 1998).

Diğer taraftan annenin benlik algısı ile çocuğun gelişimsel sonuçları arasındaki ilişkiye bakan bir çalışmada, düşük gelirli ailelerde anne benlik algısı ile çocuklarının kendini yeterli hissetmesi arasındaki ilişki incelenmiştir(Skowron, 2005). Araştırma sonucunda annenin benlik algısının çocuğun bilişsel beceri seviyesine etkisi bulunmuştur. Annenin benlik algısı çocuğun kendini yeterli hissetmesini ve kendi yeteneklerini keşfetmesini sağlamaktadır. Ancak annenin olumlu benlik algısının çocuğun olumlu benlik kavramına sahip olması ve kendini bilişsel anlamda yeterli hissetmesine sebep olabileceği hipotezi desteklenmemiştir (Stokes, 2008).

Anne-babanın eğitim düzeyi ile çocuğun olumlu benlik kavramı (Varlı, 1999) ve olumlu benlik algısına sahip olması arasında pozitif bir ilişki (Şeremet,2006), benlik saygısı ile negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Anne babanın eğitim düzeyi arttıkça okul öncesi kuruma devam eden çocukların akademik benlik saygısında azalma olduğunu gösteren

çalışmalar olduğu gibi (Cevher ve Buluş, 2006), arasında ilişki bulunmayan çalışmalarda vardır (Sarıöz, 2001). Benzer şekilde çocuğun benlik kavramı ile anne babanın eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Dikici, 1998; Bencik, 2006). Ayrıca, anne-babanın yaşı ve babanın mesleği ile benlik kavramı arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür (Dikici, 1998).

Yaş değişkenine göre benlik algısı, benlik kavramı ve benlik saygısında olan farklılıkları inceleyen çalışmalar, anasını ve ilköğretim seviyesinde olan çocukların benlik algısı düzeyinin yaşa göre olumlu yönde arttığını bulunmuştur (Lee, Super ve Harkness, 2003; Nass, 1991; Sarıöz, 2001; Dikici, 1998). Ancak ilköğretim düzeyindeki çocuklarda benlik algısında bir düşüş yaşanmakta olduğu ve bu düşüşün kız çocuklarında, erkek çocuklarına göre daha yüksek olduğu bulunurken (Lee, Super ve Harkness, 2003), fark bulmayan çalışmalar da vardır (Dikici, 1998; Sarıöz, 2001).

Çocuğun cinsiyetine göre benlik algısını inceleyen araştırmalar çelişkili sonuçlar sunmaktadır. Bir çalışma ilköğretim düzeyindeki kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha olumlu benlik algısına sahip olduğu bulgusuna ulaşırken (Ercan, 2005), cinsiyete göre benlik kavramında bir fark olmadığını gösteren çalışmalar da vardır (Dikici, 1998; Grymes ve Lawler 1990). Bir başka araştırma okul öncesi dönemdeki erkek çocukların kız çocuklara göre daha olumlu benlik algısına sahip olduğunu göstermiştir (Şeremet, 2006). Bunun yanı sıra, ergenlik döneminde (12-14 yaş) olan üstün yetenekli çocuklarla yapılan bir çalışmaya göre kız çocuklarının olumlu benlik algıları erkek çocuklara göre daha fazladır. Aile bireylerinin erkek çocuktan beklentilerinin daha fazla olduğu, bunun da erkek çocuklarda kaygı yaratması sebebiyle erkeklerin kızlara göre kendilerinden emin olma duygusunun daha az olduğu bu bulgunun açıklaması olarak verilmiştir (Bencik, 2006). Lise dönemindeki gençler ile yapılan başka bir çalışmada ise cinsiyete göre fark bulunmamıştır (Nass, 1991). Diğer taraftan, Harter (1982), ilköğretim çağındaki erkek çocukların bedensel yeterlilik algılarının kız çocuklarına göre daha yüksek ve olumlu yönde olduğunu bulurken, kız ve erkek çocuklarının özyeterlilikleri arasında bir fark bulmayan araştırmalara da rastlanmaktadır (Fantuzzo ve ark., 1991; Gullo ve Ambrose, 1987).

Kardeş sayısının incelendiği araştırmalarda tek çocuk olmanın benlik saygısını arttırdığı bulunurken (Rosenberg, 1965), benlik kavramı ile ilgili bir fark yaratmadığı bulgusuna

ulaşmıştır (Dikici, 1998). Doğum sırası yani çocuğun ilk, son ya da ortanca olması ve annenin iş hayatında olma durumu ile benlik algısı (Şeremet, 2006), benlik kavramı (Dikici, 1998; Varlı, 1999) ve benlik saygısı (Sarıöz, 2001), arasında da bir ilişki bulunamamıştır.

Dikici (1998)'nin yaptığı araştırmada çocuklara bakım veren kişinin benlik kavramı ile ilgili bir fark yaratmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ebeveynlik özellikleri ile ilişkili diğer çalışmalarda ise güvenli bağlanma ve ebeveyn tarafından kabul görmenin çocuğun olumlu benlik algısı ile ilişkili olduğu rapor edilmiştir (Cassidy,1988; Uluç,2005; S ümer ve Şendağ, 2009; Verschueren ve Marcoen, 1999). Benzer şekilde Verschueren (1996) 51-76 aylık çocuklarla yaptığı çalışmada anne ile güvenli bağ kuran çocukların olumlu benlik kavramına sahip olduğu ve benlik saygılarının yüksek olduğunu bulmuştur. Anne tarafından kabul görme algılarının erkek çocuklarda kız çocuklarına göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (akt., Bohlin, Hagekull ve Rydell, 2000).

Ergenlik döneminde ebeveyn tutumları ile benlik algısı arasındaki ilişki incelendiğinde, hoşgörölü ve demokratik tutuma sahip ebeveyne sahip ergenlerin olumlu benlik algısına ve sosyal çevreye uyum sağlama becerisine sahip olduğu görülürken; otoriter ebeveyne sahip ergenlerin, sosyal çevreye daha az uyum sağlayan, hırçın ve duygu farkındalığının düşük ve olumsuz benlik algısına sahip olduğu bulunmuştur (Fuentes, Garc í, Gracia ve Alarcon, 2015). Başka bir çalışmada da ebeveyn kabulünün, ergenin kendini olumlu değerlendirmesi ile ilişkili olduğu ve benlik algısının baba ile olan ilişkinin benlik algısını yordadığı sonucuna ulaşılmıştır (Dekovic ve Meeus,1997). Tek ebeveyn (boşanmış aile) ile yaşayan çocukların, iki ebeveyn ile birlikte yaşayanlara göre daha olumlu benlik algısına sahip olduğu bulunduğu gibi (Ercan, 2005), bu iki tip aile çocuklarının benlik algısında fark olmadığını gösteren çalışmalar da vardır (Schnayer ve Orr, 1989). Baba-çocuk ilişkisinin benlik saygısına etkisini inceleyen Lau (2010), baba ile çocuk arasındaki iletişim ve etkileşim az ve sağlıksız ise çocukların benlik saygısının düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Baba-çocuk arasındaki ilişkiyi etkileyen faktörler arasında babanın çalışma süresinin fazlalığı, düşük gelir seviyesine sahip olması, evde ilgilenilmesi gereken çocuk sayısının fazlalığı olduğu görülmüştür.

Çocukların bilişsel becerileri ile benlik kavramı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar da literatürde dikkat çeken araştırmalardır. İlköğretim 4 ve 5. sınıfa giden öğrenciler ile

yapılan bir çalışmada bir gruba tartışma konusu verilirken diğerine verilmemiştir. Tartışma yapan grubun yapmayan gruba göre benlik kavramı ve okuma başarıları puanları yüksek bulunmuştur (Jackson,1983). Sisk (1990), benlik kavramı ile yaratıcılık ilişkisini incelediği çalışmada katılımcıları, tartışma ve alıştırmaya, sadece tartışma ve kontrol grubu olmak üzere 3 gruba ayırmıştır. Sonuçta, benlik kavramı yüksek olan öğrencilerin yaratıcı düşünme puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer değişkenler ile çalışan diğer araştırmalarda benlik kavramı ile akademik başarı arasında, yaratıcı düşünme ve akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş, yaratıcı düşünme ile benlik kavramı (Bross,1979), yaratıcı düşünme ve ideal benlik kavramı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Haven, 1965).

Ulaşılabilen literatürde yetişkinlik dönemindeki katılımcıları kapsayan araştırmaların benlik algısı veya özsaygı ile sosyal roller, psikopatoloji ve bağımlılık gibi değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Örneğin bir araştırmada çalışan ve çalışmayan kadınların benlik algıları karşılaştırılarak, çalışan kadınların benlik algılarının daha yüksek olduğu ve kendini sosyal beceri anlamında daha yetkin ve yeterli hissettiği (Gezici ve Güvenç, 2003) bulunmuştur. Destekleyici bir başka çalışma sonucu, bir mesleğe sahip olmak düşüncesinin bireylerin benlik algısı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Kargı ve Haktanır, 2004). Diğer taraftan, alkol tüketimi ve benlik algısı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada aşırı alkol tüketiminin düşük benlik algısı ile ilişkili olduğu (Karaer ve ark., 2006), benzer diğer araştırmada ise üniversite öğrencilerinde düşük benlik algısına olma ve alkol kullanımına yatkınlık arasında pozitif yönde korelasyon bulunmuştur (Öksüz ve ark., 2006). Sosyal fobi ve depresyon gibi psikolojik bozuklukların olumsuz benlik algısı ile bağlantılı olduğu görülürken (Antony, Coons, McCabe, Ashbaugh ve Swinson, 2006; Koç, 2010), bireyin olumlu benlik algısına sahip olmasının, kronik hastalıklarla daha kolay başetmeleri ve sonuçlarının kabulüne daha hazır olmaları ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Dibb ve ark., 2008). Baumeister ve arkadaşların (2005), mutluluk ile yüksek benlik algısı arasında olumlu yönde ilişki olduğunu vurgulamaktadır.

1.4 ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ

Sunulan literatürde görüldüğü gibi benlik gelişimi, benlik kavramı oluşumu kültürden, aileden ve diğer insanların düşüncelerinden etkilenen (Harter, 2006; Leary, 1996;

Bruner, 1997; Main, 1991; Tomasello, 1999) ve bu sayede kendi ile ilgili bilgi sahibi olunabilen bilişsel bir yapıdır (Sears, Taylor ve Peplau, 2010; Güven, 2013).

Bu bağlamda, araştırmanın amacı anne-babanın benlik şeması ile okul öncesi dönemdeki çocuklarının benlik kavramı gelişimi ve çocuğun kendini tanıma becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Literatür ışığında araştırmanın soru ve hipotezleri şu şekildedir;

Araştırma sorusu 1) Anne ve babanın benlik şeması puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 1) Babaların benlik şeması puanları annelere göre daha olumludur.

Araştırma sorusu 2) Anne-babanın eğitim durumuna göre kendi benlik şema puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 2) Eğitim düzeyi yüksek olan anne-babaların benlik şeması eğitim düzeyi düşük olan anne-babalardan daha olumludur.

Araştırma sorusu 3) Anne-babaların eğitim durumuna göre çocuğun benlik kavramı değerlendirme puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 3) Eğitim düzeyi yüksek olan anne-babaların çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi, düşük olan anne-babalara göre daha olumludur.

Araştırma sorusu 4) Anne-babaların gelir düzeyine göre kendi benlik şema puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 4) Gelir düzeyi yüksek olan anne-babaların benlik şeması, düşük olanlara göre daha olumludur.

Araştırma sorusu 5) Anne-babaların gelir düzeyine göre çocuğun benlik kavramını değerlendirme puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 5) Gelir düzeyi yüksek olan anne-babaların çocuğun benlik kavramını değerlendirmeleri, gelir düzeyi düşük olan anne-babalara göre daha olumludur.

Araştırma sorusu 6) Anne-babaların yaşına göre kendi benlik şema puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 6) Yaşı görece büyük olan anne-babaların benlik şeması, görece daha küçük olan anne-babalara göre olumludur.

Araştırma sorusu 7) Anne-babaların yaşına göre çocuğun benlik kavramını değerlendirme puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 7) Yaşı görece büyük olan anne-babaların çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi, görece yaşı daha küçük olan anne-babalara göre daha olumludur.

Araştırma sorusu 8) İlk çocuk sahibi olunan yaşa göre anne-babanın benlik şeması puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 8) Görece daha geç yaşta çocuk sahibi olan anne-babaların benlik şeması, daha erken yaşta ilk çocuk sahibi olan anne-babalara göre daha olumludur.

Araştırma sorusu 9) İlk çocuk sahibi olunan yaşa göre anne-babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 9) Görece daha geç yaşta çocuk sahibi olan anne-babaların çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi, daha erken yaşta ilk çocuk sahibi olan anne-babalara göre daha olumludur.

Araştırma sorusu 10) Çocukların yaşına göre anne-babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirme puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 10) Yaşı daha büyük olan çocukların anne ve baba tarafından değerlendirilen benlik kavramı gelişim puanları daha yüksektir.

Araştırma sorusu 11) Çocukların cinsiyetine göre anne-babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirme puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 11) Anne-baba benlik kavramı değerlendirmesinde kız çocukların puanları erkek çocuklara göre daha yüksektir

Araştırma sorusu 12) Çocukların kreşe devam süresine göre anne-babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirme puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 12) Kreşe daha uzun süre devam eden çocukların anne-baba benlik kavramı değerlendirilmesi daha kısa süre devam edenlere göre daha olumludur.

Araştırma sorusu 13) Kardeş sayısına göre anne-babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirme puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 13) Tek çocuk olanların, kardeşi olan çocuklara göre anne-baba benlik kavramı değerlendirmesi daha olumludur.

Araştırma sorusu 14) Doğum şekline göre anne-babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirme puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Hipotez 14) Normal doğumla dünyaya gelen çocukların anne-baba benlik kavramı değerlendirmesi sezaryenla dünyaya gelen çocukların değerlendirmesinden daha olumludur.

Araştırma sorusu 15) Anne-babanın benlik şeması, çocuğun benlik kavramı değerlendirmesi ve çocuğun kendini tanıma becerisi arasında anlamlı ilişki var mıdır?

Hipotez 15) Anne-babanın benlik Şeması, anne-babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirme puanları aracılığı ile çocuğun kendini tanıma becerisini yordayacaktır.

Hipotez 16) Anne benlik Şeması ile kız çocuğun benlik kavramı arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 17) Baba benlik Şeması ile erkek çocuğun benlik kavramı arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki vardır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde, ilk olarak araştırmaya katılan anne, baba ve çocuklar ile ilgili sosyo-demografik bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra araştırmada kullanılan ölçekler "veri toplama araçları" kısmında tanıtılmıştır. Araştırmanın süreci ve uygulama "işlem" kısmında ve son olarak elde edilen verinin analizleri ile ilgili bilgi "veri analizi" başlığı altında aktarılmıştır.

2.1 KATILIMCILAR

Araştırmanın örneklemini, Ankara ilinde anaokuluna devam eden 33-43 aylık çocuklar ($Ort.yaş=38.80$ ay, $S.yaş=2.35$) ile anne ($Ort.yaş=32.88$ yıl, $S.yaş=5.20$) ve babalarını ($Ort.yaş=35.58$ yıl, $S.yaş=5.15$) i çeren toplam 180 (60 çocuk, 60 anne, 60 baba) katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların 31'i (%57.7) kız, 29'u (%48.3) erkektir. Katılımcılara ait tanımlayıcı bulgulara Tablo 2.1 ve 2.2'de yer verilmiştir.

Tablo 2.1*Anne- Babaya İlişkin Demografik Bilgiler*

		N	%			N	%
Anne		60	100	Baba		60	
Yaş	22-33	35	58.3	Yaş	26-36	24	40
	34-43	25	41.7		37-48	36	60
Yaşadığı Yer	Ankara	57	95	Yaşadığı Yer	Ankara	57	95
	Diğer	3	5		Diğer	3	5
Medeni Durum	Evli	57	95	Medeni Durum	Evli	57	95
	Boşanmış	3	5		Boşanmış	3	5
Eğitim Durumu	İlkokul-Lise	11	18.3	Eğitim Durumu	Lise	10	16.7
	Üniversite	34	56.7		Üniversite	37	61.7
	Lisans üst ü-				Lisans üst ü-		
	Doktora	15	25		Doktora	13	21.7
Gelir	5000 lira altı	16	26.7	Gelir	5000 lira altı	15	25
	5000 lira üst ü	44	73.3		5000 lira üst ü	45	75
İlk Çocuk Sahibi Olma Yaşı				İlk Çocuk Sahibi Olma Yaşı			
	20-28 yaş	40	66.7	22-29 yaş	30	50	
	29-39 yaş	20	33.3	30-45	30	50	

Tablo2.2*Çocuğa İlişkin Demografik Bilgiler*

		N	%	
Çocuk		60	100	
	Cinsiyet	Kız	31	57.7
		Erkek	29	48.3
	Yaş	33-38 aylık	29	48.3
		39-43 aylık	31	51.7
	Kardeş Durumu	Tek	31	51.7
		Kardeş Sahibi	29	48.3
	Bakım Veren Kişi	Anne	21	35
		Anneanne/Babaanne	29	48.3
		Bakıcı	10	16.7
	Kreşe Devam Ettiği Ay	6 aydan az	31	51.7
		6 ay ve fazlası	29	48.3
	Doğum Sırası	İlk çocuk	38	63.3
		Ortanca çocuk	2	3.3
		Son çocuk	20	33.3
	Doğum Şekli	Normal doğum	27	45
		Sezaryen	33	55
	Doğum Zamanı	Zamanında	57	95
		Prematüre	3	5
	Doğum Sırası Komplikasyon	Evet	0	0
		Hayır	60	100
Doğum Sonrası Komplikasyon	Evet	1	1.7	
	Hayır	59	98.3	
Yetersizlik Durumu	Var	0	0	
	Yok	60	100	

2.2 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, anne- babanın benlik şemasını ölçmek amacıyla “Sosyal Karşılaştırma Ölçeği” (SKÖ), çocuğun benlik kavramını ölçmek için anne ve baba tarafından doldurulan “Benlik Gelişim Envanteri (BGE)” ve çocuğun kendini tanıma becerisini (self-recognition) değerlendirmek amacı ile araştırmacı tarafından uygulanan “Aynada Kendini Tanıma, Fotoğrafta Kendini Tanıma ve Battaniyenin Üzerinden Kalkma” görevlerini içeren ölçüm yöntemi kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan Kişisel Bilgi Formu anne-baba ve çocuğa ait bilgileri içeren sorulardan oluşmaktadır. İlk kısımda anne ve baba tarafından doldurulan yaş, eğitim durumu, yaşanılan yer, medeni

durum, aylık gelir ve ilk çocuk sahibi olma yaşı gibi demografik bilgilere ilişkin sorular yer almıştır. İkinci kısımda ise çocuğun yaşı, cinsiyeti, kreşe devam süresi, kardeşi olup olmadığı ve doğum süreci ile ilgili bilgileri içeren sorular sorulmuştur (EK-2).

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ): Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (Social Comparison Scale), kişinin, kendini başkalarıyla karşılaştırdığında nasıl değerlendirdiğine ilişkin algısını ölçmek üzere tasarlanmış bir kendini bildirim ölçeğidir (Şahin ve Savaşır, 1997). Gilbert, Allan ve Trent (1991) ölçeğin 5 maddelik formunu geliştirmiştir. Şahin, Durak ve Şahin (1993) tarafından, 18 maddelik iki kutuplu (örn. Yetersiz-yeterli/üst ün) hale getirilen ölçek, 1 ile 6 arası likert tipi cevap seçeneğine sahip olup, hem ergen hem de yetişkinlere uygulanabilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar olumlu benlik şemasına, düşük puanlar ise olumsuz benlik şemasına işaret etmektedir (Şahin, Durak ve Şahin 1993). Ölçeğin, 18 maddelik son halinin güvenilirlik çalışması ise 501 banka çalışanı üzerinde yapılmış ve iç tutarlılık katsayısı .87, test- tekrar test katsayısı .90, olarak bulunmuştur (Şahin, Durak ve Şahin 1993). Sunulan bu çalışma için anneden alınan verilerin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .88, babadan alınan verilerin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .89 olarak bulunmuştur (EK-3).

Benlik Gelişim Envanteri: Envanter erken çocukluk döneminde benlik ölçümü için tasarlanmıştır (Stipek, Gralinski ve Kopp, 1990). Benlik kavramı ve öz düzenleme ile ilgili toplam 25 maddeden ve dört alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçekler; 12 maddeden oluşan kendini tanımlama ve değerlendirme (self- description and evaluation) (örn. Hiç yardımınızı “kendim yaparım”, “Ali/Ayşe yapar” vb. diyerek ret eder mi?), 5 maddeden oluşan kendini tanıma (self- recognition) (örn. Hiç saç ya da kıyafeti gibi kendisiyle alakalı bir şeye dikkat çeker mi?), yine 5 maddeden oluşan hatalara verdiği duygusal tepkiler ve kendini düzenleme (self- regulation) (örn. Çocuğunuz bir şeyi çok yapmak istediği halde siz izliyor olduğunuz için hiç kendisini tutmaya/kısıtlamaya çalıştığı oldu mu?) ve son olarak 3 maddeden oluşan özerklik (autonomy) (örn. Şimdiye kadar hiç ellerinizi iterek ya da “hayır” diyerek sizin yardımınıza karşı çıktığı oldu mu ?) olarak belirlenmiştir. Ebeveynler her madde için 2’li cevap seçeneğine (0=hayır, 1=evet) göre çocuklarını değerlendirmektedir. Ölçekten alınan puan 0-25 arasında değişmekte ve yüksek puan benlik kavramının olumlu yönde geliştiğine işaret etmektedir. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Ertekin (2014) tarafından yapılmış ve ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .88 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ise anneden alınan verilerin

Cronbach alfa katsayısı .78, babadan alınan verilerin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .83 olarak bulunmuştur (EK-4).

Kendini Tanıma Ölçüm Yöntemleri;

1-) Aynada kendini tanıma görevi: Bu test çocuklarda kendini tanıma için ilk basamak olarak görülmektedir (Lewis ve Brooks-Gunn,1979). Testin uygulama basamakları şu şekildedir; a) Uygulamacı çocuğun burnuna kırmızı bir leke yapar (ruj ya da allıkla), b) Kırmızı leke konduktan sonra uygulamacı çocukla birlikte oynamaya başlar. Oyun oynamanın sebebi çocuğun burnunda ki ruj ya da allık hissini unutmasını sağlamaktır, c) Yaklaşık beş dakika geçtikten sonra çocuk aynanın önüne alınır, d) Uygulamacı çocuğa “buraya bak” diyerek dikkatini aynaya çeker. Bu aşamada çocuğa adı ile seslenilmez, e) Uygulama çocuk burnuna dokununcaya ya da aynaya beş saniyede bir ya da dört kere bakana kadar devam eder. Tüm aşamalarda çocuğun davranışları kayıt altına alınır. Lewis ve Brooks- Gunn’a (1979) göre, eğer çocuk burnuna dokunursa görsel kendini tanıma becerisi gelişmiş olur (1 puan).

2-) Battaniyenin üzerinden kalkma görevi: Görev çocukların vücut ölçülerini anlayış biçimlerini ölçmek üzerine Brownell, Zerwas ve Ramani (2007) tarafından tasarlanmış, Bullock ve Lutkenhaus (1990) tarafından uyarlama çalışması yapılmıştır. Testin uygulama basamakları şu şekildedir; a) Uygulamacı öncelikle çocuğu 25cmx45cm ebatlarında bir battaniyenin üzerine oturtur, b) Battaniyenin üzerinde çocuğa yaklaşık üç dakika süren bir hikaye okur, c) Hikâye tamamlandıktan sonra uygulamacı çocuğa “battaniyeyi bana ver” der. Eğer çocuk oturmaya devam ederken battaniyeyi vermeye çalışırsa bu hata (0 puan), çocuk önce battaniyenin üzerinden kalkıp sonra verirse ise başarı (1 puan) olarak kaydedilir. Uygulamanın başarı olarak kaydedilmesi çocuğun kendi vücudunun farkında olduğunu gösterir.

3-) Fotoğrafta kendini tanıma görevi: Fotoğrafta kendini tanıma görevi Jennings ve arkadaşları (2008) tarafından tasarlanmıştır. Testin uygulama basamakları şu şekildedir; a) Uygulamacı rastgele seçilen 3 farklı yerin fotoğrafını bilgisayar programı sayesinde birleştirip tek bir fotoğraf haline getirir, b) Çocuğun fotoğrafını bu üç yerden birine rastgele koyduktan sonra çocuğun bilgisayara bakmasını sağlar ve çocuğa adını söyleyerek “Nerede” diye sorar (örn. Ali nerede?). Eğer çocuk kendinin olduğu fotoğrafı gösterirse başarı (1 puan), başka bir fotoğrafı gösterirse hata (0 puan) olarak

kaydedilir. Uygulamanın başarı olarak kaydedilmesi çocuğun kendini tanıma becerisinin olduğunu gösterir.

2.3 İŞLEM

Araştırmanın ilk aşaması olarak Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurul'una başvuru yapılarak etik kurul onayı alınmıştır. Bu süreçte çeşitli özel yuva ve anaokulu kurumları ile temasa geçilerek uygulamanın yapılabilmesi için gerekli bağlantılar kurulmuştur. Bu kurumlardaki yetkililere, araştırmanın amacı ve önemi anlatılmış ve gerekli izni veren kurumlarda 36-42 aylık gruplardan sorumlu öğretmenler aracılığı ile anne-babalara “Veli Bilgilendirici Onay Formu” gönderilmiştir (EK-1). Bu form anne-babaya araştırmanın genel amacı ve süreci hakkında bilgi içermekte ve gönüllü katılım için onayları istenmektedir. Katılmaya gönüllü olan ailelere zarf içinde anne ve babaya ayrı ayrı olmak üzere kişisel bilgi formu, kendilerini değerlendirdikleri “Sosyal Karşılaştırma Ölçeği” (benlik şeması) ve çocuklarının benlik kavramını değerlendirmek için de “Benlik Gelişim Envanteri” verilmiştir. Ailelerden ölçekler geldikten sonra çocuk ile yapılan uygulamalara geçilmiştir. Öncelikle araştırmacı çocuklara kendini tanıtmak amacı ile sınıfa girerek sınıf aktivitelerine katılmıştır. Çocukla gerekli yakınlık kurulduktan sonra serbest oyun saati içerisinde, her çocuk grup sorumlusu öğretmen eşliğinde başka bir odaya alınıp, kendini tanıma ile ilgili üç görev için değerlendirilmiştir. Uygulama yapılan odada ayna, battaniye ve bilgisayar hazır bulundurulmuştur. Çocuktan önce “Aynada Kendini Tanımı” görevini yerine getirmesi istenmiştir. Eğer istenen tepkiler belirli bir sürede verilmiş ise görevin tamamladığına dair bir işaret koyulup diğer görev olan “Fotoğrafta Kendini Tanıma” ya geçilmiştir. Çocuğun bu görevde ki başarı durumunu da not edildikten sonra son görev olan “Battaniye Üzerinden Kalkma” görevine geçilmiş ve bu uygulama sonucu da kayıt altına alınarak çocuk ile ilgili alınan veriler tamamlanmıştır. Bu üç görev her çocuğa görevleri yerine getirip getirememesine ya da başarılı olup olunmamasına bakılmaksızın sırayla uygulanmıştır. Uygulama sırasında grup sorumlusu öğretmenin, uygulama odasında olmasının, çocukların kendilerini daha güvende hissettiğine dair gözlem yapılmıştır. Bazı çocuklara bazı yönergeler öğretmenleri ile birlikte verilmiştir. Uygulamayı yarıda bırakan çocuk olmamıştır. Katılımcı çocuklara sözel pekiştirici olarak her uygulamadan sonra "aferin" denilmiştir. Sözel pekiştirici seçilmesine anaokullarının müdürleri ve grup sorumlusu öğretmenleri ile konuşularak karar verilmiştir

2.4 VERİLERİN ANALİZİ

Uygulama sonucunda elde edilen veriler SPSS Paket Program 22. Sürümüne aktarılarak istatistiksel analizler yapılmıştır. Veri temizliği ile ilgili bilgiler raporun bulgular bölümünde sunulmuştur. Araştırmanın soru ve hipotezleri bağımsız örneklem t testi, ANOVA, korelasyon ve hiyerarşik regresyon analizi ile test edilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde ilk olarak veri temizleme işlemine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra bazı demografik bilgiler ile anne ve babadan alınan benlik şeması ölçek puanları ve anne- babanın değerlendirdiği çocuğun benlik kavramı puanı arasındaki ilişkiye yönelik betimleyici ve karşılaştırmalı istatistiksel analizlere yer verilmiştir. Son olarak, anne-babanın kendi benlik şeması ile çocuklarına yönelik benlik kavramı değerlendirmeleri ve çocuğun kendini tanıma puanı arasındaki ilişkinin sınındığı korelasyon analizi ve araştırmanın temel hipotezinin test edildiği hiyerarşik regresyon analiz bulguları izleyen bölümde sunulmuştur. Aslında bu çalışmanın temel hipotezi anne- baba benlik şeması ile çocuk benlik kavramı arasında anne-babanın çocuğun benlik kavramı değerlendirmesinin aracı rolünün test edilmesi olarak düşünülmüştür. Ancak örneklem sayısının yeterli sayıya ulaşamaması sebebiyle hiyerarşik regresyon analizi ile veri test edilmiştir.

3.1 VERİ TEMİZLİĞİ

Bu araştırma kapsamında anne ve babadan alınan (N=120) Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve çocuklarının benlik kavramını değerlendirdikleri Benlik Gelişim Envateri'nden toplanmış olan veriler incelenmiş, boş madde olmadığı görülmüştür. Daha sonra toplanan veriye SPSS paket programı 22. sürüm kullanılarak yapılan tek değişkenli ve çok değişkenli uç değer analizleri yapılmış, sonuç olarak veride uçdeğere rastlanmamıştır. Kendini tanıma toplam puanı ise aynada kendini tanıma, battaniyeden kalkma, fotoğrafta kendini tanıma görevlerinden alınan puanların toplanması ile oluşturulmuştur. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını ise çarpıklık ve basıklık değerlerinin standart hatalarına bölümünden elde edilen puanın $\pm 1,96$ aralığında olmasına göre incelenmiş (Field, 2013) ve verinin normal dağıldığı görülmüştür.

3.2 ARAŞTIRMANIN BETİMLEYİCİ VE KARŞILAŞTIRMALI İSTATİSTİKSEL ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Anne-baba ve çocuktan alınan demografik bilgilere göre araştırmanın bağımlı değişkenleri (benlik şeması, benlik kavramı ve kendini tanıma) arasındaki farkı incelemek için bağımsız örneklem t testi ve ANOVA analizleri kullanılmıştır. İzleyen bölümde bu analizlerin sonuçlarına yönelik bulgulara yer verilmiştir. Demografik

değişkenlerden anne- babaya ait olan yaş, ilk çocuk sahibi olunan yaş, eğitim düzeyi ve gelir seviyesi, çocuğa ait olan, yaş ve kreşe devam süresi anne-baba ve çocuk için ayrı ayrı medyan puanı dikkate alınarak iki gruba ayrılmıştır.

3.2.1 Anne-Baba ve Çocuğa Ait Demografik Değişkenlerle İlgili Betimleyici İstatistiksel Analizlerinden Elde Edilen Bulgular

Çalışmada ele alınan anne-babanın benlik şemalarının değerlendirildiği sosyal karşılaştırma ölçek puanı, anne-baba tarafından algılanan çocuğun benlik kavramı envanteri toplam puan ve alt boyutları ile kendini tanıma ile ilgili puanın ortalama, standart sapma ve gözlenen ölçüm aralığı ile ilgili betimsel bulgular Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1

Anne-Babanın Benlik Şeması, Çocuğun Benlik Kavramı ve Alt boyutları ve Kendini Tanıma Değişkenleri İle İlgili Ortalama, Standart Sapma ve Gözlenen Ölçüm Aralığı (N=60)

Değişkenler		Ort.	S	Gözlenen Ölçüm Aralığı	Ölçüm Aralığı
<i>Anne ile ilgili</i>	Benlik şeması	83.87	9.92	81.30-86.43	18-108
	Çocuk-Benlik kavramı	17.03	4.41	15.89-18.12	0-25
	Çocuk- Kendini tanımlama	8.32	2.48	7.68-8.96	0-12
	Çocuk- Kendini tanıma	4.26	1.10	3.98-4.55	0-5
	Çocuk- Öz düzenleme	2.68	1.39	2.32-3.04	0-5
	Çocuk- Özerklik	1.76	1.50	1.46-2.06	0-3
<i>Baba ile ilgili</i>	Benlik şeması	86.61	9.91	86.05-91.17	18-108
	Çocuk-Benlik kavramı	18.16	4.72	16.95-19.37	0-25
	Çocuk- Kendini tanımlama	9.06	2.79	8.34-9.78	0-12
	Çocuk- Kendini tanıma	4.16	1.01	3.90-4.42	0-5
	Çocuk- Öz düzenleme	2.88	1.54	2.48-3.28	0-5
	Çocuk- Özerklik	2.05	1.04	1.78-2.32	0-3
<i>Çocuk ile ilgili</i>	Kendini tanıma	2.41	.79	2.21-2.62	0-3

3.2.2 Anne-Babaya Ait Demografik Değişkenlerle İlgili Karşılaştırmalı İstatistiksel Analizlerinden Elde Edilen Bulgular

3.2.2.1 Ebeveyn Cinsiyetine Göre Benlik Şemasında Gözlenen Farklar

Anne ve babanın benlik şeması arasındaki farkın incelenmesi için yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda anne- babanın benlik şeması arasında anlamlı sonuç çıkmıştır ($t(118)=-2.62, p=.01$). Babaların benlik şeması puanının ($Ort= 88.61, S=9.21$), annelerin benlik şeması puanından ($Ort= 83.86, S= 9.92$) daha yüksek olduğu

görülmüştür (Tablo 3.2). Babaların benlik şeması puanları annelere göre daha olumludur, bu bulgu ilgili hipotezin desteklendiğini göstermiştir (Hipotez 1).

Tablo 3.2

Anne- Babanın Benlik Şeması Farklılıklarının İncelenmesi

Değişken		N	Ort	S	t	sd	p
Benlik Şeması	Anne	60	83.86	9.92	-2.62	118	0.1
	Baba	60	88.61	9.21			

3.2.2.2 Anne-Babanın Yaşına Göre Benlik Şemasında Gözlenen Farklılıklar

Anne- babanın yaşına göre, benlik şemasındaki puanında fark olup olmadığını test etmek amacı ile yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucunda, annelerin yaşına göre benlik şeması puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(53,85) = -1.15$, $p = .25$). Diğer taraftan babaların benlik şeması, yaşa göre anlamlı olarak farklılaşmıştır ($t(46,55) = -2.72$, $p = .009$). Buna göre yaşı 37-48 arası olan babaların benlik şeması ($Ort = 91.36$, $S = 9.07$), yaşı 26-36 arası olan babalardan ($Ort = 84.50$, $S = 9.86$) olumlu yönde yüksektir (Tablo 3.3). Yaşı görece büyük olan anne-babaların benlik şeması, görece daha küçük olan anne- babalara göre olumlu bulunarak ilgili hipotez doğrulanmıştır (Hipotez 6).

Tablo 3.3

Anne-Babanın Yaşı ve Benlik Şeması Arasındaki Farkın İncelenmesi

Değişkenler		N	Ort	S	t	sd	p
Annenin Yaşı	23-33	35	82.62	10.16	-1.15	53.85	.25
	34-43	25	85.60	9.50			
Babanın Yaşı	26-36	24	84.50	9.86	-2.72	46.55	.009
	37-48	36	91.36	9.07			

3.2.2.3 Anne-Babanın Yaşına Göre Çocuğun Benlik Kavramı Değerlendirmesinde Gözlenen Farklılıklar

Annenin yaşına göre çocuğunun benlik kavramı değerlendirilmesi, ($t(54.57) = -2.39$, $p = .02$) ve alt boyutlardan kendini tanıtmaya alt boyutu ($t(57.28) = -2.64$, $p = .01$) ve kendini

tanıma alt boyutu ($t(58)=-2.03, p=.04$) puanları arasında anlamlı fark bulunduğu, diğer alt boyutlar, öz düzenleme ($t(58)= -.92, p= .36$) ve özerklik ($t(49.41)= -.40, p=.468$) için ise puanlar arasında anlamlı fark olmadığı yapılan bağımsız örneklem t testi sonucu ile görülmüştür. Anlamlı fark bulunan değişkenler için ortalamalar incelendiğinde, çocuğun benlik kavramı değerlendirmesinde 34-43 yaş aralığında olan annelerin ($Ort= 18.56, S=4.01$), 23-33 yaş aralığında olan annelere ($Ort=15.94, S=4.40$); kendini tanıma alt boyutunda 34-43 yaş aralığında olan annelerin ($Ort= 9.24, S=2.04$), 23-33 yaş aralığında olan annelere ($Ort=7.65, S=2.57$) ve kendini tanıma alt boyutunda ise 34-43 yaş aralığında olan annelerin ($Ort= 4.60, S=0.70$), 23-33 yaş aralığında olan annelere ($Ort=4.02, S=1.27$) göre çocuklarını daha olumlu düzeyde değerlendirdikleri görülmektedir (Tablo 3.3). Bu bulgulara göre, yaşı daha büyük olan anneler, çocuklarının benlik kavramı düzeylerini daha yüksek değerlendirmektedir.

Babanın yaşına göre, çocuğunun benlik kavramı değerlendirmesi ($t(50.12)=-2.26, p=.02$) ve alt boyutlardan kendini tanıma alt boyutu ($t(56.71)=-2.43, p=.01$) puanları arasında anlamlı sonuç bulunmuştur. Kendini tanıma ($t(54.42)=-1.35, p=.18$), öz düzenleme ($t(51.69)=1.25, p= .21$) ve özerklik ($t(49)=.80, p=.42$) alt boyutları için babanın yaşına göre puanlar arasında anlamlı sonuç bulunamaması yapılan bağımsız örneklem t testi ile görülmüştür. Çocuğun benlik kavramı değerlendirmesinde, 37-48 yaş aralığında olan babalar ($Ort= 19.25, S=4.60$), 26-36 yaş aralığında olan babalara ($Ort=16.54, S=4.51$) göre; kendini tanıma alt boyutunda da 37-48 yaş aralığında olan babalar ($Ort= 9.72, S=2.94$), 26-36 yaş aralığında olan babalara ($Ort=8.08, S=9.72$) göre çocuklarının gelişimini daha olumlu olarak değerlendirmiştir (Tablo 3.4).

Yaşı görece büyük olan anne-babaların çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi, görece yaşı daha küçük olan anne-babalara göre daha olumlu bulunarak hipotez doğrulanmıştır (Hipotez 7).

Tablo 3.4

Anne- Baba Yaşına Göre Çocuğun Benlik- Kavramı Değerlendirilmesi Arasındaki Farkın İncelenmesi

Değişkenler			<i>N</i>	<i>Ort</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
<i>Annenin Yaşı</i>								
Benlik Kavramı	23-33	35	15.94	4.40	-2.39	54.57	.02	
	34-43	25	18.56	4.01				
Kendini Tanıtma	23-33	35	7.65	2.57	-2.64	57.28	.01	
	34-43	25	9.24	2.04				
Kendini Tanıma	23-33	35	4.02	1.27	-2.03	58	.04	
	34-43	25	4.60	.70				
Öz düzenleme	23-33	35	2.54	1.63	-.92	58	.36	
	34-43	25	2.88	.97				
Özerklik	23-33	35	1.71	1.12	-.40	49.41	.68	
	34-43	25	1.84	1.21				
<i>Babanın Yaşı</i>								
Benlik Kavramı	26-36	24	16.54	4.51	-2.26	50.12	.02	
	37-48	36	19.25	4.60				
Kendini Tanıtma	26-36	24	8.08	2.26	-2.43	56.71	.01	
	37-48	36	9.72	2.94				
Kendini Tanıma	26-36	24	3.95	.91	-1.35	54.42	.181	
	37-48	36	4.30	1.06				
Öz düzenleme	26-36	24	2.58	1.47	-1.25	51.69	.21	
	37-48	36	3.08	1.57				
Özerklik	26-36	24	1.91	1.05	-.80	49.00	.42	
	37-48	36	2.13	1.04				

3.2.2.4 Anne-Babanın İlk Çocuk Sahibi Olduğu Yaşa Göre Benlik Şemasında Gözlenen Farklar

Annenin ilk çocuk sahibi olduğu yaşa göre kendi benlik şeması puanları arasında anlamlı bir fark bağımsız örneklem t testi analizi ile bulunmuştur ($t(58)=-2.029, p=.047$). Bu sonuca göre, 29-39 yaş arasında ilk çocuk sahibi olan annelerin kendi benlik şeması değerlendirmesi ($Ort=87.45, S=6.75$), 20-28 yaş arası ilk çocuk sahibi olan annelerin kendi benlik şeması değerlendirmesinden ($Ort=82.07, S= 10.81$) daha yüksektir.

Babanın ilk çocuk sahibi olduğu yaşa göre kendi benlik şeması puan farklarının analizi için yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır

($t(57.93)=-.55, p=.58$). Analiz sonuçları Tablo 3.5'de verilmiştir. Görece daha geç yaşta çocuk sahibi olan annelerin benlik şeması, daha erken yaşta ilk çocuk sahibi olan annelere göre daha olumludur. Hipotez sadece anneler için doğrulanmıştır (Hipotez 8).

Tablo 3.5

Anne- Babanın İlk Çocuk Sahibi Olduğu Yaş ile Benlik Şeması Arasında Gözlenen Farklar

Değişkenler		N	Ort	S	t	Sd	p
<i>Annenin İlk Çocuk Sahibi Olduğu Yaş</i>	20-28	40	82.07	10.81	-2.02	58	.047
	29-39	20	87.45	6.75			
<i>Babanın İlk Çocuk Sahibi Olduğu Yaş</i>	22-29	30	87.90	9.79	-.55	57.93	.58
	30-45	30	89.33	10.14			

3.2.2.5 Anne-Babanın İlk Çocuk Sahibi Olduğu Yaşa Göre Çocuğunun Benlik Kavramı Değerlendirmesinde Gözlenen Farklar

Anne- babanın ilk çocuk sahibi olduğu yaşa göre kendi çocuğunun benlik kavramı puanları arasındaki farkın incelenmesi için bağımsız örneklem için t testi yapılmıştır. Annenin ilk çocuk sahibi olduğu yaşa göre çocuğunun benlik kavramı değerlendirilmesi ($t(49.13)=-2.42, p=.02$) ve alt boyutlardan kendini tanıma alt boyutu ($t(58)=-2.36, p=.02$) puanları arasında anlamlı sonuç bulunmuştur. Fakat kendini tanıma ($t(58)=-1.16, p=.25$), öz düzenleme ($t(36.07)=.63, p=.52$) ve özerklik ($t(42.71)=-1.41, p=.16$) alt boyut puanları arasında anlamlı sonuç bulunmamıştır. Bu bulgular sonucunda, benlik kavramı değerlendirilmesi açısından 29-39 yaş ($Ort=19.75, S=3.44$) aralığında iken ilk çocuk sahibi olan annelerin, 20-28 yaş ($Ort=16.17, S=4.61$) aralığında ilk çocuk sahibi olan annelere göre çocuklarını daha olumlu değerlendirmiştir. Benzer şekilde kendini tanıma alt boyutu için de 29-39 yaş ($Ort=9.35, S=1.72$) aralığında ilk çocuk sahibi olan annelerin, 20-28 yaş ($Ort=7.80, S=2.65$) aralığında ilk çocuk sahibi olan annelere göre çocuklarının kendini tanıma boyutunda daha olumlu değerlendirmiştir (Tablo 3.6).

Babanın ilk çocuk sahibi olduğu yaşa göre çocuğunun benlik kavramı değerlendirilmesi ile ilgili bulgular babanın ilk çocuk sahibi olduğu yaşa göre çocuğunun benlik kavramı değerlendirilmesi ($t(55.22)=-1.32, p=.19$) ya da kendini tanıma alt boyutu ($t(50.59)=-.92, p=.36$) kendini tanıma alt boyutu ($t(58)=.00, p=1.00$), öz düzenleme ($t(55.46)=-1.43,$

$p=.15$) ve özerklik ($t(57.77) = -1.36, p=.17$) alt boyutları için puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir. Analiz sonuçları Tablo 3.6'de verilmiştir. Görece daha geç yaşta çocuk sahibi olan annelerin çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi, daha erken yaşta ilk çocuk sahibi olan annelere göre daha olumludur, yani hipotez sadece anneler için doğrulanmıştır (Hipotez 9).

Tablo 3.6

Anne-Babanın İlk Çocuk Sahibi Olduğu Yaş ile Çocuğunun Benlik Kavramı Değerlendirmesi Arasında Gözlenen Farklar

Değişkenler	Yaş Grupları	N	Ort	S	t	sd	p	
Anne	Benlik Kavramı	20-28	40	16.17	4.61	-2.42	49.13	.019
		29-39	20	18.75	3.44			
	Kendini Tanıtma	20-28	40	7.80	2.65	-2.36	58	.021
		29-39	20	9.35	1.72			
	Kendini Tanıma	20-28	40	4.15	1.23	-1.16	58	.25
		29-39	20	4.50	.76			
	Öz Düzenleme	20-28	40	2.60	1.37	.63	36.07	.52
		29-39	20	2.85	1.46			
	Özerklik	20-28	40	1.62	1.19	-1.41	42.71	.16
		29-39	20	2.05	1.05			
Baba	Benlik Kavramı	22-29	30	17.36	4.13	-1.32	55.22	.192
		30-45	30	18.96	5.18			
	Kendini Tanıtma	22-29	30	8.73	2.19	-.92	50.59	.36
		30-45	30	9.40	3.28			
	Kendini Tanıma	22-29	30	4.16	.87	.00	58	1.00
		30-45	30	4.16	1.14			
	Öz Düzenleme	22-29	30	2.60	1.35	-1.43	55.46	.15
		30-45	30	3.16	1.68			
	Özerklik	22-29	30	1.86	1.00	-1.36	57.77	.17
		30-45	30	2.23	1.07			

3.2.2.6 Anne-Babanın Eğitim Düzeyine Göre Benlik Şemasında Gözlenen Farklılıklar

Farklı eğitim düzeylerine sahip anne- babaların benlik şeması puan ortalamaları arasındaki farkın sınanması amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmış ve annelerin eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($F(2,57)=5.34, p=0.007, \eta^2=0.158$) (Tablo3.6). Bu farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Tukey analizi sonucuna göre; İlkokul-lise ($Ort=76.27$) mezunu ile

üniversite ($Ort=84.44$) mezunu arasında ve yine İlkokul-lise mezunu ile lisans üstü-doktora ($Ort=88.13$) mezunu annelerin benlik şeması puanları arasında anlamlı farklar olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre lisans üstü-doktora mezunu annelerin benlik şemaları daha olumludur. En düşük benlik şeması ise ilkokul-lise eğitim düzeyinde olan annelere aittir (Tablo 3.7).

Babaların benlik şeması puan ortalamaları da eğitim düzeylerine göre farklılaşmaktadır ($F(2,57) = 11.79, p=0.00, \eta^2=.293$). Bu farkın hangi eğitim düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için yapılan Tukey sonucuna göre ($p<.05$) lise ($Ort=81$) ile üniversite ($Ort=87.48$) mezunu babaların puanları ve yine lise ile lisansüstü-doktora ($Ort=97.69$) mezunu babaların puanları arasında olduğu görülmüştür. Annelerle benzer şekilde en yüksek benlik şeması puanı lisansüstü-doktora düzeyindeki babalarda, en düşük benlik şeması puanı da lise mezunu babalarda görülmektedir (Tablo3.7).

Eğitim düzeyi yüksek olan anne-babaların benlik şeması eğitim düzeyi düşük olan anne-babalardan daha olumlu hipotezi doğrulanmıştır (Hipotez 2).

Tablo 3.7

Eğitim Seviyesine Göre Anne- Baba Benlik şeması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Değişkenler	N	Ort	S	F	p	η^2	
<i>Anne Eğitim</i>	İlkokul-Lise	11	76,27	10.87	5.34	0.007	.15
	Üniversite	34	84.44	9.5			
	Lisans üst ü- Doktora	15	88.13	7.22			
<i>Baba Eğitim</i>	Lise	10	81	8.9	11.79	.00	.29
	Üniversite	37	87.48	7.9			
	Lisans üst ü- Doktora	13	97.69	9.65			

3.2.2.7 Anne-Babanın Eğitim Düzeyi ile Çocuklarının Benlik Kavramı Değerlendirmesinde Gözlenen Farklar

Farklı eğitim düzeylerine sahip anne- babaların çocuklarının benlik kavramı değerlendirme puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Annelerin benlik kavramı değerlendirmelerinde ($F(2,57)=1.10, p=.33, \eta^2= .037$), kendini tanıma ($F(2,57) = 1.19, p=.31, \eta^2=.040$), kendini tanıma ($F(2,57)=2.28, p=.11, \eta^2=.074$), öz düzenleme ($F(2,57) = 1.59; p=.21,$

$\eta^2=.053$) ve özerklik ($F(2,57)=.70$; $p=.50$, $\eta^2=.024$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (Tablo 3.8).

Babaların benlik kavramı değerlendirmesi ile eğitim düzeyi arasındaki farkın sonucunda; benlik kavramı ($F(2,57) =8.08$, $p= .001$, $\eta^2=.221$) ve alt boyutlardan kendini tanıma ($F(2,57)=4.87$, $p=.011$, $\eta^2=.146$), kendini tanıma ($F(2,57)= 3.85$, $p=.027$, $\eta^2=.119$) ve öz düzenleme ($F(2,57)= 5.94$; $p=.005$, $\eta^2=.173$) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Özerklik alt boyutu için istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($F(2,57)=1.24$, $p=.26$, $\eta^2=.045$). Farkın kaynağını belirlemek için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma analiz sonucuna göre; benlik kavramı değerlendirmesi için lise ($Ort=13.50$) ile üniversite ($Ort=18.65$) mezunu babaların puanları arasında ($p<.05$), ayrıca lise ile lisansüstü-doktora ($Ort=20.38$) arasında ($p<.05$) anlamlı fark bulunmuştur. Kendini tanıma alt boyutunda lise ($Ort=6.80$) ile üniversite ($Ort= 9.32$) mezunu babaların puanları arasında ($p<.05$), benzer şekilde lise ile lisansüstü-doktora ($Ort=10.07$) mezunu babaların puanları arasında ($p<.05$); kendini tanıma alt boyutunda da lise ($Ort=3.40$) ile üniversite ($Ort=4.35$) arasında ($p<.05$); son olarak öz düzenleme alt boyutunda ise lise ($Ort=1.70$) ile lisans üst ü-doktora ($Ort=3.76$) mezunu babaların puanları arasında anlamlı fark ($p<.05$) olduğu görülmüştür (Tablo 3.9). Eğitim düzeyi yüksek olan babaların çocuklarının benlik gelişimi değerlendirmesi daha olumludur.

“Eğitim düzeyi yüksek olan anne-babaların çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi düşük olan anne-babalara göre daha olumludur” hipotezi sadece babalar için doğrulanmıştır (Hipotez 3).

Tablo 3.8

Annenin Eğitim Düzeyi ile Çocuklarının Benlik Kavramını Değerlendirmesi Arasındaki İlişki

Değişkenler		N	Ort	S	F	p	η^2
<i>Benlik Kavramı</i>	İlkokul-lise	11	15.45	5.26	1.10	.33	.37
	Üniversite	34	17.67	4.40			
	Lisans üst ü-doktora	15	16.73	3.65			
	Total	60	17.03	4.40			
<i>Kendini tanıma</i>	İlkokul-lise	11	8.18	2.18	1.19	.31	.040
	Üniversite	34	8.70	2.23			
	lisans üst ü-doktora	15	7.53	3.11			
	Total	60	8.31	2.48			
<i>Kendini tanıma</i>	İlkokul-lise	11	3.72	1.55	2.28	.11	.074
	Üniversite	34	4.50	.92			
	lisans üst ü-doktora	15	4.13	.99			
	Total	60	4.26	1.10			
<i>Öz düzenleme</i>	İlkokul-lise	11	2.09	1.22	1.59	.21	.053
	Üniversite	34	2.70	1.21			
	lisans üst ü-doktora	15	3.06	1.79			
	Total	60	2.68	1.39			
<i>Özerklik</i>	İlkokul-lise	11	1.45	1.21	.70	.50	.024
	Üniversite	34	1.76	1.15			
	lisans üst ü-doktora	15	2.00	1.13			
	Total	60	1.76	1.15			

Tablo 3.9

Babanın Eğitim Düzeyi ile Çocuklarının Benlik Kavramını Değerlendirmesi Arasındaki İlişki

Değişkenler		N	Ort	S	F	p	η^2
<i>Benlik Kavramı</i>	Lise	10	13.50	5.81	8.080	.001	.221
	Üniversite	37	18.64	4.00			
	lisans üst ü-	13	20.38	3.45	4.871	.011	.146
	doktora						
	Lise	10	6.80	3.85			
<i>Kendini Tanıtma</i>	Üniversite	37	9.32	2.48	3.858	.027	.119
	lisans üst ü-	13	10.07	1.75			
	doktora						
<i>Kendini Tanıma</i>	Lise	10	3.40	1.07	5.949	.005	.173
	Üniversite	37	4.35	.94			
	lisans üst ü-	13	4.23	.92			
<i>Öz Düzenleme</i>	Lise	10	1.70	1.63	1.346	.269	.045
	Üniversite	37	2.89	1.36			
	lisans üst ü-	13	3.76	1.42			
<i>Özerklik</i>	Lise	10	1.60	1.17	1.346	.269	.045
	Üniversite	37	2.08	1.01			
	lisans üst ü-	13	2.30	1.03			

3.2.2.8 Anne-Babanın Çocuk Sayısına Göre Çocuğun Benlik Kavramı Değerlendirmesinde Gözlenen Farklar

Çocuğun kardeş sahibi olma durumuna göre anne- babanın çocuğun benlik kavramı değerlendirme puanları arasındaki farkın incelenmesi için yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre annenin birden fazla çocuğu olup olmamasına göre, öz düzenleme alt boyutu puanları açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(58)=-2.33, p=.23$). Ancak annenin çocuk sayısına göre benlik kavramı değerlendirme ($t(57.39)=-1.00, p=.319$) ve alt boyutlardan kendini tanıma ($t(53.49)=.63, p=.52$), kendini tanıma ($t(54.82)=-1.25, p=.22$) ve özerklik ($t(56.32)=-1.29, p=.201$) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Öz-düzenleme alt boyutunda birden çok çocuğu olan annelerin çocuklarını ($Ort=3.10, S=1.04$), tek çocuk sahibi olan annelere göre ($Ort=2.29, S=1.57$) daha yüksek değerlendirdikleri görülmüştür (Tablo 3.10).

Birden fazla çocuk sahibi olma açısından babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirme puanları arasındaki iki grup arasında benlik kavramı ($t(57.99)=-.94$, $p=.351$) ve kendini tanıma ($t(52.51)=-.19$, $p=.85$), kendini tanıma ($t(57.41)=-.806$, $p=.42$), öz düzenleme ($t(58)=-1.07$, $p=.28$) ve son olarak özerklik ($t(57.49)=-1.38$, $p=.17$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır (Tablo 3.11).

“Tek çocuk olanların, kardeşi olan çocuklara göre anne-baba benlik kavramı değerlendirmesi daha olumludur” hipotezi doğrulanmamıştır (Hipotez 13).

Tablo 3.10

Çocuğun Kardeş Sayısı ile Annenin Çocuğun Benlik Kavramını Değerlendirmesi Arasındaki Farkın İncelenmesi

Değişkenler		Çocuk Kardeş	N	Ort	S	t	sd	p
Anne	Benlik Kavramı	Tek	31	16.48	4.75	-1.00	57.39	.319
		Kardeşe sahip	29	17.62	4.00			
	Kendini Tanıma	Tek	31	8.51	2.20	.636	53.49	.528
		Kardeşe sahip	29	8.10	2.76			
	Kendini Tanıtma	Tek	31	4.09	1.24	-1.25	54.81	.216
		Kardeşe sahip	29	4.44	.90			
	Öz Düzenleme	Tek	31	2.29	1.57	-2.33	58	.023
		Kardeşe sahip	29	3.10	1.04			
	Özerklik	Tek	31	1.58	1.08	-1.29	56.32	.201
		Kardeşe sahip	29	1.96	1.20			

Tablo 3.11

Çocuğun Kardeş Sayısı ile Babanın Çocuğun Benlik Kavramını Değerlendirmesi Arasındaki Farkın İncelenmesi

Değişkenler		Çocuk Kardeş	N	Ort	S	t	sd	p
Baba	Benlik Kavramı	Tek	31	17.61	4.84	-.94	57.99	.351
		Kardeşe sahip	29	18.75	4.58			
	Kendini tanıma	Tek	31	9.00	2.43	-.18	52.51	.852
		Kardeşe sahip	29	9.13	3.17			
	Kendini Tanıtma	Tek	31	4.06	.99	-.80	57.41	.424
		Kardeşe sahip	29	4.27	1.03			
	Öz Düzenleme	Tek	31	2.67	1.75	-1.07	58	.289
		Kardeşe sahip	29	3.10	1.26			
	Özerklik	Tek	31	1.87	1.11	-1.38	57.49	.171
		kardeşe sahip	29	2.24	.95			

3.2.2.9 Anne ve Babanın Gelir Düzeyine Göre Benlik Şemasında Gözlenen Farklar

Annenin kendi benlik şemasını değerlendirmesinin gelir düzeyi açısından farkların sınanması için yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda annenin gelir durumuna göre kendi benlik şeması değerlendirmesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(22.51)=-2.36$, $p=.027$). Buna göre geliri yüksek olan annelerin benlik algıları ($Ort=85.79$, $S=8.87$), daha düşük olan annelere ($Ort=78.56$, $S=10.99$) göre daha olumludur (Tablo 3.12).

Benzer şekilde babaların gelir düzeyine göre benlik şemasında anlamlı fark bulunması ($t(28.73)=-3.28$, $p=.003$) bağımsız örneklem t testi analizi ile bulunmuştur. Bunun

sonuca göre, geliri yüksek olan babaların ($Ort= 90.68$, $S=9.68$), düşük gelire sahip babalara göre ($Ort=78.56$, $S=8.02$) daha olumlu benlik şemasına sahiptir (Tablo 3.12). Gelir düzeyi yüksek olan anne-babaların benlik şeması, düşük olanlara göre daha olumlu olduğu bulgusu hipotezin doğrulandığını göstermiştir (Hipotez 4).

Tablo 3.12

Anne- Babanın Gelir Seviyesine Göre Benlik Şeması Farklılıklarının İncelenmesi

Değişkenler		N	Ort.	S	t	sd	p
Annenin Gelir Durumu	5000 altı	16	78.56	10.99	-2.36	22.51	0.027
	5000 üstü	44	85.79	8.87			
Babanın Gelir Durumu	5000 altı	15	82.4	8.02	-3.28	28.73	0.003
	5000 üstü	45	90.68	9.68			

3.2.2.10 Anne-Babanın Gelir Seviyesine Göre Çocuğun Benlik Kavramı Değerlendirmesi Arasında Gözlenen Farklılıklar

Anne- babanın gelir düzeyine göre çocuğun benlik gelişimi değerlendirme puanları arasındaki farkın incelenmesi için bağımsız örneklem için t testi yapılmıştır. Analiz sonucunda annenin gelir düzeyine göre alt boyutlardan kendini tanıma ($t(58)=-2.26$, $p=.027$) ve öz düzenleme ($t(24.04)=-2.01$, $p=.05$) için anlamlı bir fark bulunmuştur. Ancak, benlik kavramı değerlendirme ($t(58)=-.82$, $p=.41$) ve alt boyutlardan kendini tanıma ($t(31.13)=1.13$, $p=.26$) ile özerklik ($t(23.06)=-.76$, $p=.45$) için annenin gelir düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Kendini tanıma alt boyutunda yüksek gelir düzeyine sahip annelerin ($Ort=4.45$, $S=.84$), görece düşük gelir düzeyine sahip annelere göre ($Ort=3.75$, $S=1.52$) ve benzer şekilde öz düzenleme alt boyutunda da yüksek gelirliler anneler ($Ort=2.9$, $S=1.3$) görece düşük gelirliler annelere ($Ort=2.06$, $S=1.48$) göre çocuklarını daha olumlu değerlendirmiştir (Tablo 3.12).

Babanın gelir düzeyine göre ise benlik kavramı ($t(25.62) = -.81$, $p=.42$) ve alt boyutlardan kendini tanıma ($t(31.38) = 1.47$, $p=.15$) ile kendini tanıma ($t(20.85) = 0.4$, $p=.69$) gruplar arasında anlamlı sonuç bulunamamıştır. Ancak babanın gelir düzeyi ile alt boyutlardan öz düzenleme ($t(24.95) = -3.46$, $p=.002$) ve özerklik ($t(58) = -1.96$, $p=.05$) için gruplar arasında anlamlı fark gözlenmiştir. Bu sonuçlara göre, hem öz düzenleme hem de özerklik alt boyutunda yüksek gelire sahip olan babalar ($Ort=3.24$,

$S= 1.43$; $Ort=2.2$, $S=0.86$), g örece düşük gelirlili babalara ($Ort=1.18$, $S=1.37$; $Ort=1.16$, $S=1.4$) göre çocuklarını daha olumlu değerlendirmiştir (Tablo 3.12).

“Gelir düzeyi yüksek olan anne-babaların çocuğun benlik kavramını değerlendirmeleri, gelir düzeyi düşük olan anne-babalara göre daha olumludur” hipotezi, bazı altölçekler dışında doğrulanmamıştır (Hipotez 5).

Tablo 3.13

Gelir Seviyesine Göre Çocuğun Benlik Kavramı Arasındaki Farkın İncelenmesi

Değişkenler			N	Ort	S	t	sd	p	
Anne	Benlik Kavramı	5000 altı	16	16.25	5.87	-0.82	58	0.41	
		5000 üst ü	44	17.31	3.78				
	Kendini Tanıtma	5000 altı	16	8.87	2.18	1.13	31.13	0.26	
		5000 üst ü	44	8.11	2.57				
	Kendini Tanıma	5000 altı	16	3.75	1.52	-2.26	58	0.02	
		5000 üst ü	44	4.45	0.84				
	Öz Düzenleme	5000 altı	16	2.06	1.48	-2.01	24.04	0.05	
		5000 üst ü	44	2.9	1.3				
	Özerklik	5000 altı	16	1.56	1.31	-0.76	23.06	0.45	
		5000 üst ü	44	1.84	1.09				
	Baba	Benlik Kavramı	5000 altı	15	17.33	4.48	-0.81	25.62	0.42
			5000 üst ü	45	18.44	4.81			
Kendini Tanıtma		5000 altı	15	9.86	2.23	1.47	31.38	0.15	
		5000 üst ü	45	8.8	2.92				
Kendini Tanıma		5000 altı	15	4.06	1.16	-0.4	20.85	0.69	
		5000 üst ü	45	4.2	0.96				
Öz Düzenleme		5000 altı	15	1.8	1.37	-3.49	24.95	0.002	
		5000 üst ü	45	3.24	1.43				
Özerklik		5000 altı	15	1.6	1.4	-1.96	58	0.05	
		5000 üst ü	45	2.2	0.86				

3.2.3 Çocuğa Ait Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırmalı Analizler

3.2.3.1 Çocuğun Yaşına Göre Anne-Babanın Çocuğun Benlik Kavramını Değerlendirmesinde Gözlenen Farklar

Çocuğun yaşına göre anne ve babanın benlik kavramı değerlendirmeleri için ayrı ayrı bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Analizler sonucunda çocuğun yaşına göre anne benlik kavramı değerlendirmesi puanlarında ($t(57.69) = 1.11, p=.26$) ve kendini tanıma ($t(55.63) = .08, p=.93$), kendini tanıma ($t(58) = .29, p=.76$), öz-düzenleme ($t(58) = 1.33, p=.18$) alt boyutlarında anlamlı bir sonuç çıkmamıştır. Ancak, özerklik alt boyutunda ($t(57.22) = 2.25, p=.02$), çocuğun yaşına göre annelerin değerlendirmelerinde anlamlı bir fark vardır. Annelerin 33-38 aylık çocuklarını ($Ort=2.10, S= 1.14$), 39-43 aylık çocuklara göre ($Ort=1.45, S=1.09$) özerklik alt boyutunda daha yüksek değerlendirdiği görülmüştür (Tablo 3.13).

Babaların, çocuğun yaşına göre benlik kavramı değerlendirmesi ($t(54.94) = 1.34, p=.18$) ve kendini tanıma ($t(56.63) = 1.22, p=.22$), kendini tanıma ($t(57.81) = .29, p=.76$), öz düzenleme ($t(55.56) = .72, p=.47$), özerklik ($t(56.50) = 1.37, p=.17$) alt boyut puanlarında anlamlı bir sonuç bulunamamıştır (Tablo 3.13).

“Yaşı daha büyük olan çocukların anne ve baba tarafından değerlendirilen benlik kavramı gelişim puanları daha yüksektir” hipotezi, annelere ait bir altölçek puanları dışında, doğrulanamamıştır (Hipotez 10).

Tablo 3.14

Çocuğun Yaşı İle Anne- Babanın Benlik Kavramını Değerlendirmesi Arasında Gözlenen Farklar

Değişkenler		Aylık	N	Ort	S	t	sd	p
Anne	Benlik Kavramı	33-38	29	17.68	4.40	1.11	57.69	.26
		39-43	31	16.41	4.38			
	Kendini Tanıma	33-38	29	8.34	2.67	.084	55.63	.93
		39-43	31	8.29	2.32			
	Kendini Tanıtma	33-38	29	4.31	1.07	.295	58.00	.76
		39-43	31	4.22	1.14			
	Öz Düzenleme	33-38	29	2.93	1.66	1.33	58	.18
		39-43	31	2.45	1.05			
	Özerklik	33-38	29	2.10	1.14	2.25	57.2	.02
		39-43	31	1.45	1.09			
Baba	Benlik Kavramı	33-38	29	19.00	3.90	1.34	54.94	.18
		39-43	31	17.38	5.32			
	Kendini Tanıma	33-38	29	9.51	2.44	1.22	56.63	.22
		39-43	31	8.64	3.06			
	Kendini Tanıtma	33-38	29	4.20	1.01	.29	57.81	.76
		39-43	31	4.12	1.02			
	Öz Düzenleme	33-38	29	3.03	1.65	.728	55.56	.47
		39-43	31	2.74	1.43			
	Özerklik	33-38	29	2.24	1.09	1.374	56.50	.17
		39-43	31	1.87	.99			

3.2.3.2 Çocuğun Cinsiyetine Göre Anne-Babanın Çocuğun Benlik Kavramını Değerlendirmesinde Gözlenen Farklar

Çocuğun cinsiyetine göre anne ve babanın benlik kavramını değerlendirme puanları açısından farklar için ayrı ayrı bağımsız örneklem t testi analizi yapılmıştır. Annenin çocuğun benlik kavramını değerlendirme ($t(58) = 2.92, p = .005$) ve kendini tanıma ($t(58) = 3.55, p = .001$), kendini tanıma ($t(58) = 3.83, p = .00$) alt boyut puanlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı fark gösterdiği; öz düzenleme ($t(52.99) = -.39, p = .69$) ve özerklik ($t(55.93) = .71, p = .47$) alt boyutlarında ise anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Kız çocuğa sahip annelerin ($Ort = 18.54, S = 3.11$), erkek çocuk sahibi annelere ($Ort = 15.41, S = 5.02$) göre benlik kavramını daha iyi değerlendirdiği görülmektedir. Cinsiyete göre benzer farklar kendini tanıma alt boyutunda ($Ort_{kız} = 9.32, S = 1.77; Ort_{erkek} = 7.24, S = 2.69$) ve kendini tanıma ($Ort_{kız} = 4.74, S = .57; Ort_{erkek} = 3.75, S =$

1.29) da görülmektedir (Tablo 3.14). Kız çocukların benlik gelişimi erkek çocuklara göre daha olumlu görülmektedir.

Çocuğun cinsiyetine göre babanın benlik kavramı değerlendirmesi ($t(58) = 2.56, p = .013$) ve kendini tanıma ($t(58) = 2.08, p = .041$), kendini tanıma ($t(58) = 2.94, p = .005$) alt boyutlarında da istatistiksel olarak anlamlı sonuç bulunmuştur. Öz-düzenleme ($t(58) = 1.11, p = .27$) ve özerklik ($t(58) = 1.35, p = .18$) alt boyutlarında ise çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir sonuç bulunamamıştır. Babalar da anneler gibi kız çocuklarının benlik kavramını ($Ort = 19.61; S = 3.72$), erkek çocuklarından ($Ort = 16.62, S = 5.21$) daha olumlu değerlendirmektedir. Bununla birlikte, kız çocukları kendini tanıma ($Ort_{kız} = 9.77, S = 2.01; Ort_{erkek} = 8.31, S = 3.30$) ve kendini tanıma alt boyutunda ($Ort_{kız} = 4.51, S = .81; Ort_{erkek} = 3.79, S = 1.08$) da erkek çocuklardan daha olumlu değerlendirilmiştir (Tablo 3.14). “Anne-baba benlik kavramı değerlendirmesinde kız çocukların puanları erkek çocuklara göre daha yüksektir” hipotezi doğrulanmıştır (Hipotez 11).

Tablo 3.15

Çocuğun Cinsiyetine Göre Anne- Babanın Benlik Kavramı Değerlendirmesi Arasında Gözlenen Farklar

Değişkenler		Çocuk		Ort	S	t	sd	p
		Cinsiyet	N					
Anne	Benlik Kavramı	Kız	31	18.54	3.11	2.92	58	.005
		Erkek	29	15.41	5.02			
	Kendini Tanıma	Kız	31	9.32	1.77	3.55	58	.001
		Erkek	29	7.24	2.69			
	Kendini Tanıtma	Kız	31	4.74	.57	3.83	58	.000
		Erkek	29	3.75	1.29			
	Öz Düzenleme	Kız	31	2.61	1.22	-.39	52.99	.692
		Erkek	29	2.75	1.57			
	Özerklik	Kız	31	1.87	1.08	.71	55.93	.476
		Erkek	29	1.65	1.23			
Baba	Benlik Kavramı	Kız	31	19.61	3.72	2.56	58	.013
		Erkek	29	16.62	5.21			
	Kendini Tanıma	Kız	31	9.77	2.01	2.08	58	.041
		Erkek	29	8.31	3.30			
	Kendini Tanıtma	Kız	31	4.51	.81	2.94	58	.005
		Erkek	29	3.79	1.08			
	Öz Düzenleme	Kız	31	3.09	1.35	1.11	58	.271
		Erkek	29	2.65	1.71			
	Özerklik	Kız	31	2.22	.84	1.35	58	.182
		Erkek	29	1.86	1.21			

3.2.3.3 Çocuğun Kreşe Devam Ettiği Süreye Göre Anne-Babanın Çocuğun Benlik Kavramını Değerlendirmesinde Gözlenen Farklar

Çocuğun kreşe devam ettiği süreye göre anne- babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirme puanları arasındaki farkın incelenmesi için yapılan bağımsız örneklem t testi analizi sonucuna göre annenin benlik kavramı değerlendirme ($t(58) = -1.29$, $p=.20$) ve kendini tanıma ($t(57.08) = -.71$, $p=.48$), kendini tanıma ($t(58) = -1.98$, $p=.05$), öz düzenleme ($t(58) = -1.14$, $p=.25$) ve özerklik ($t(57.74) = -.17$, $p=.86$) alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Tablo 3.15).

Çocuğun kreşe devam süresine göre babanın çocuğun benlik kavramı değerlendirme ($t(57.92) = -.009$, $p=.99$) ve kendini tanıma ($t(57.97) = .17$, $p=.85$), kendini tanıma ($t(58)$

= -1.06, $p=.29$), öz düzenleme($t(57.71) = -.23, p=.81$) ve özerklik ($t(57.95) = .85, p=.39$) alt boyutlarında da anlamlı bir fark bulunamamıştır (Tablo 3.15).

“Kreşe daha uzun süre devam eden çocukların anne-baba benlik kavramı değerlendirilmesi daha kısa süre devam edenlere göre daha olumludur” hipotezi doğrulanmamıştır (Hipotez 13).

Tablo 3.16

Kreşe Devam Süresi ile Anne- Babanın Benlik Kavramı Değerlendirmesi Arasında Gözlenen Farklılıklar

Değişkenler		Kreşe Devam	N	Ort	S	t	sd	p	
Anne	Benlik Kavramı	6 aydan az	31	16.32	5.23	-1.29	58	.19	
		6 ay ve fazlası	29	17.79	3.22				
	Kendini Tanıma	6 aydan az	31	8.09	2.71	-.71	57.08	.48	
		6 ay ve fazlası	29	8.55	2.22				
	Kendini Tanıtma	6 aydan az	31	4.00	1.26	-1.98	58	.05	
		6 ay ve fazlası	29	4.55	.82				
	Öz Düzenleme	6 aydan az	31	2.48	1.67	-1.14	58	.25	
		6 ay ve fazlası	29	2.89	1.01				
	Özerklik	6 aydan az	31	1.74	1.23	-.171	57.74	.86	
		6 ay ve fazlası	29	1.79	1.08				
	Baba	Benlik Kavramı	6 aydan az	31	18.16	4.99	-.009	57.92	.99
			6 ay ve fazlası	29	18.17	4.49			
Kendini Tanıma		6 aydan az	31	8.09	2.71	.178	57.97	.85	
		6 ay ve fazlası	29	8.55	2.22				
Kendini Tanıtma		6 aydan az	31	4.03	1.13	-1.06	58	.29	
		6 ay ve fazlası	29	4.31	.84				
Öz Düzenleme		6 aydan az	31	2.83	1.55	-.230	57.70	.81	
		6 ay ve fazlası	29	2.93	1.55				
Özerklik		6 aydan az	31	2.16	1.09	.851	57.95	.39	
		6 ay ve fazlası	29	1.93	.99				

3.2.3.4 Doğum Şekli ile Annenin Çocuğun Benlik Kavramını Değerlendirmesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Doğum şekline göre (normal ya da sezaryen) annenin çocuğun benlik kavramını değerlendirilmesi açısından farkın incelenmesi için yapılan bağımsız örneklem t testi analizi sonucuna göre benlik kavramı değerlendirilmesi ($t(54.44) = -1.23, p=.22$) ve

kendini tanıma ($t(57.94) = .15$, $p=.87$), kendini tanıma ($t(50.94) = -1.44$, $p=.15$), öz düzenleme($t(55.91) = -1.99$, $p=.51$) ve özerklik ($t(57.34) = -1.3$, $p= .19$) alt boyut puanları arasında anlamlı bir sonuç bulunamamıştır (Tablo 3.16).

“Normal doğumla dünyaya gelen çocukların anne-baba benlik kavramı değerlendirmesi sezaryanla dünyaya gelen çocukların değerlendirmesinden daha olumludur” hipotezi doğrulanmamıştır (Hipotez 14).

Tablo 3.17

Doğum Şekli ile Anne Benlik Kavramı Değerlendirmesi Arasında Gözlenen Farklılıklar

	Doğum Şekli	N	Ort	S	t	sd	p
Benlik Kavramı	normal doğum	27	16.25	4.51	-1.23	54.44	0.224
	Sezeryan	33	17.66	4.28			
Kendini Tanıma	normal doğum	27	8.37	2.25	0.153	57.94	0.87
	Sezeryan	33	8.27	2.68			
Kendini Tanıtma	normal doğum	27	4.03	1.19	-1.44	50.94	0.154
	Sezeryan	33	4.45	1.00			
Öz Düzenleme	normal doğum	27	2.29	1.35	-1.99	55.91	0.51
	Sezeryan	33	3.00	1.36			
Özerklik	normal doğum	27	1.55	1.08	-1.3	57.34	0.19
	Sezeryan	33	1.93	1.197			

3.3 ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERE YÖNELİK ANALİZLER

Bu kısımda ilk olarak çocuğun kreşe devam süreleri ve anne-baba ve çocukla ilişki değişkenler arası ilişkinin sınanması için kız ve erkek çocukları için ayrı ayrı yapılan korelasyon analizi sonuçları verilmiştir. Daha sonra ise araştırmanın temel hipotezini test etmek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analiz bulguları sunulmuştur.

3.3.1 Kız ve Erkek Çocukları İçin İlgili Değişkenler Arası Korelasyon

Kız çocukları için korelasyon bulguları incelendiğinde, annenin çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi ile annenin kendi benlik şemasını değerlendirmesi arasında pozitif yönde ($r=.36$; $p<.05$), babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi ile

babanın kendi benlik şemasını değerlendirmesi arasında da pozitif yönde ($r=.44$; $p<.05$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Alt boyutlara bakıldığında, annenin çocuğu değerlendirdiği kendini tanıma alt boyutu ($r=.69$; $p<.01$), kendini tanıma alt boyutu ($r=.45$; $p<.05$), öz düzenleme alt boyutu ($r=.72$; $p<.01$) ve özerklik alt boyutu ($r=.69$; $p<.01$) ile annenin çocuğu değerlendirmesi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annenin çocuğu değerlendirdiği kendini tanıma alt boyutu ile babanın çocuğu değerlendirmesi arasında pozitif yönde ($r=.53$; $p<.01$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Babanın çocuğu değerlendirdiği kendini tanıma alt boyutu ($r=.90$; $p<.01$), kendini tanıma alt boyutu ($r=.76$; $p<.01$), öz düzenleme alt boyutu ($r=.70$; $p<.01$), özerklik alt boyutu ($r=.42$; $p<.05$) ile babanın çocuğu değerlendirmesi arasında pozitif yönde anlamlı bir bulgu bulunmuştur. Babanın kendini değerlendirmesi ile babanın çocuğu değerlendirdiği kendini tanıma alt boyutu arasında pozitif yönde ($r=.39$; $p<.05$) anlamlı ilişki bulunmuştur. Çocuğu gözlemleyen gözlemci benlik kavramı benlik kavramı değerlendirmesi ile babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi arasında negatif yönde ($r=-.44$; $p<.05$) anlamlı bir ilişki görülmüştür. Babanın çocuğu değerlendirdiği kendini tanıma alt boyutu ($r=.58$; $p<.01$) ve kendini tanıma alt boyutu ($r=.57$; $p<.01$) ile annenin çocuğu değerlendirdiği kendini tanıma alt boyutu ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annenin çocuğu değerlendirdiği özerklik alt boyutu ile öz düzenleme arasında pozitif yönde ($r=.61$; $p<.01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Babanın çocuğu değerlendirdiği kendini tanıma alt boyutu ($r=.71$; $p<.01$) ve öz düzenleme alt boyutu ($r=.41$; $p<.05$) ile babanın çocuğu değerlendirdiği kendini tanıma alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür. Babanın çocuğu değerlendirdiği özerklik alt boyutu ile annenin çocuğu değerlendirdiği özerklik alt boyutu arasında pozitif yönde ($r=.43$; $p<.05$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Babanın çocuğu değerlendirdiği öz düzenleme alt boyutu ile kendini tanıma alt boyutu arasında pozitif yönde ($r=.41$; $p<.05$) anlamlı bir fark bulunmuştur. Son olarak gözlemci benlik kavramı benlik kavramı değerlendirmesi ile babanın çocuğu değerlendirdiği öz düzenleme alt boyutu arasında negatif yönde ($r=-.66$; $p<.05$) anlamlı bir bulgu bulunmuştur (Tablo 3.17).

Erkek çocukları için korelasyon bulguları incelendiğinde, çocuğun kreşe devam süresi ile babanın değerlendirdiği öz düzenleme alt boyutu ($r=.41$; $p<.05$), ve gözlemci benlik kavramı benlik kavramı değerlendirmesi ($r=.45$; $p<.05$), arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annenin kendini değerlendirmesi ile çocuğun kreşe devam süresi

($r=.52$; $p<.01$) babanın kendini değerlendirmesi ($r=.53$; $p<.01$), annenin çocuğu değerlendirmesi($r=.62$; $p<.01$) babanın çocuğu değerlendirmesi ($r=.60$; $p<.01$) ve benlik kavramı değerlendirmesi($r=.46$; $p<.05$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür. Annenin çocuğu değerlendirdiği, kendini tanıma ($r=.38$; $p<.05$), kendini tanıtmaya ($r=.43$; $p<.05$), öz düzenleme ($r=.67$; $p<.01$) ve özerklik($r=.41$; $p<.01$) alt boyutları ile annenin kendini değerlendirmesi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Babanın çocuğu değerlendirdiği, kendini tanıma ($r=.37$; $p<.05$), kendini tanıtmaya($r=.61$; $p<.01$), öz düzenleme ($r=.43$; $p<.05$) ve özerklik($r=.43$; $p<.05$) alt boyutları ile annenin kendini değerlendirmesi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Babanın kendini değerlendirmesi ile babanın çocuğu değerlendirmesi ($r=.43$; $p<.05$), öz düzenleme alt boyutunda annenin değerlendirmesi ($r=.47$; $p<.05$) ve özerklik alt boyutunda babanın değerlendirmesi ($r=.38$; $p<.05$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annenin çocuğu değerlendirmesi ile babanın çocuğu değerlendirmesi ($r=.45$; $p<.05$), gözlemci benlik kavramı değerlendirmesi($r=.64$; $p<.01$), annenin değerlendirdiği kendini tanıma ($r=.76$; $p<.01$), kendini tanıtmaya ($r=.80$; $p<.01$), öz düzenleme ($r=.65$; $p<.01$) ve özerklik ($r=.73$; $p<.01$) alt boyutları ve babanın değerlendirdiği kendini tanıtmaya alt boyutu($r=.62$; $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Babanın çocuğu değerlendirmesi ile annenin değerlendirdiği öz düzenleme($r=.44$; $p<.05$), babanın değerlendirdiği kendini tanıma($r=.77$; $p<.01$), kendini tanıtmaya($r=.73$; $p<.01$), öz düzenleme ($r=.64$; $p<.01$) ve özerklik($r=.65$; $p<.01$) alt boyutlarında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annenin değerlendirdiği kendini tanıma alt boyutu ile annenin değerlendirdiği kendini tanıtmaya($r=.54$; $p<.01$) alt boyutu, babanın değerlendirdiği kendini tanıma($r=.38$; $p<.05$), kendini tanıtmaya($r=.50$; $p<.01$) alt boyutları ve gözlemci benlik kavramı ($r=.66$; $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Annenin değerlendirdiği kendini tanıtmaya ile annenin değerlendirdiği öz düzenleme($r=.42$; $p<.05$), özerklik($r=.48$; $p<.01$) alt boyutları, babanın değerlendirdiği kendini tanıtmaya($r=.60$; $p<.01$) alt boyutu ve gözlemci benlik kavramı değerlendirmesi($r=.51$; $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Annenin değerlendirdiği öz düzenleme alt boyutu ile annenin değerlendirdiği özerklik($r=.73$; $p<.01$) alt boyutu, babanın değerlendirdiği kendini tanıtmaya($r=.41$; $p<.05$), öz düzenleme ($r=.58$; $p<.01$) ve özerklik ($r=.49$; $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annenin değerlendirdiği özerklik alt boyutu ile babanın değerlendirdiği özerklik alt boyutu arasında pozitif yönde ($r=.40$; $p<.05$) bir ilişki vardır. Kendini tanıma alt boyutunda babanın değerlendirmesi ile babanın kendini

tanıtma alt boyutunda değerlendirmesi arasında pozitif yönde ($r=.40$; $p<.05$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Babanın değerlendirdiği kendini tanıtma alt boyutu ile babanın değerlendirdiği öz düzenleme ($r=.50$; $p<.01$), özerklik($r=.44$; $p<.05$) alt boyutları ve gözlemci benlik kavramı değerlendirmesi ($r=. 45$; $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Son olarak babanın değerlendirdiği öz düzenleme alt boyutu ile özerklik alt boyutu arasında pozitif yönlü($r=. 75$; $p<. 01$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

“Anne benlik şeması ile kız çocuğun benlik kavramı arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki vardır” ve “baba benlik şeması ile erkek çocuğun benlik kavramı arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki vardır” hipotezleri doğrulanmıştır (Hipotez 16-17).

Tablo 3.18*Çocuğun Cinsiyetine Göre Değişkenler Arası Korelasyon Analizi*

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. Kreşe devam süresi	-	.515**	.338	.123	.130	-.038	.057	.351	.077	-.165	.296	.406*	.171	.449*
2. Anne benlik şeması	.324	-	.529**	.623**	.605**	.377*	.431*	.667**	.411*	.373*	.610**	.430*	.434*	.457*
3. Baba benlik şeması	.170	.324	-	.138	.428*	-.195	.194	.468*	.187	.298	.150	.366	.376*	.066
4. Anne-çocuk değerlendirme	.186	.359*	-.012	-	.450*	.765**	.798**	.655**	.727**	.308	.621**	.187	.278	.638**
5. Baba-çocuk değerlendirme	.003	.114	.444*	.328	-	.278	.354	.441*	.290	.766**	.726**	.642**	.655**	.267
6. Kendini tanıma (Anne)	.223	.308	.092	.689**	.527**	-	.537**	.098	.241	.380*	.496**	-.143	-.077	.662**
7. Kendini tanıma (Anne)	.125	.158	.295	.453*	.340	.182	-	.425*	.481**	.184	.598**	.153	.272	.505**
8. Öz-düzenleme (Anne)	.044	.230	-.190	.718**	-.092	.105	.278	-	.729**	.084	.410*	.576**	.486**	.220
9. Özerklik (Anne)	.054	.182	-.124	.690**	.004	.126	.158	.610**	-	.124	.293	.178	.396*	.338
10. Kendini tanıma (Baba)	.071	.011	.327	.339	.899**	.580**	.293	-.077	-.044	-	.398*	.057	.135	.240
11. Kendini tanıma (Baba)	.132	.250	.396*	.240	.762**	.574**	.295	-.227	-.149	.707**	-	.499**	.439*	.453*
12. Öz-düzenleme (Baba)	-.026	.066	.307	.058	.703**	.098	.333	-.057	-.105	.413*	.409*	-	.746**	.062
13. Özerklik (Baba)	-.243	.133	.311	.318	.420*	.238	-.013	.087	.432*	.247	.067	.126	-	.003
14. Gözlemci benlik kavramı değerlendirmesi	.091	-.028	-.233	.251	-.436*	.016	.129	.286	.304	-.217	-.249	-.659**	-.116	-

*p<.05, **p<.01

Not: Tablonun üst kısmı kırmızılar erkek çocuk, tablonun alt kısmı siyahlar kız çocukları

3.3.2 Kendini Tanıma Değerlendirmesini Yordayan Değişkenlerin Hiyerarşik Regresyonu

Gözlemci benlik kavramı değerlendirmesini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla aşamalı hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Bu amaçla ilk aşamada cinsiyetin karıştırıcı etkisinden dolayı çocuğun cinsiyeti, ikinci aşamada çocuğun kreşe devam süresi, üçüncü aşamada anne- babanın benlik şeması ve son aşamada anne- babadan alınan çocuğun benlik gelişimi değerlendirmeleri denkleme alınmıştır.

Cinsiyet tek başına toplam varyansın %1'ini açıklarken, kreşe devam süresi ile birlikte toplam %16'sını açıklamaktadır. Üçüncü aşamada analize sokulan anne-babanın benlik şeması daha önceki değişkenlerle birlikte toplam varyansın %21'ini açıklamaktadır. Son aşamada ise devreye sokulan anne-babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi toplam varyansın %40'ını açıklamaktadır. Çocuğun kreşe devam süresi ($t=2.65$, $p<.05$) ve annenin çocuğun benlik kavramını değerlendirmesinin ($t=4.15$, $p<.01$) ayrı ayrı benlik kavramını yordamasında anlamlı olduklarını göstermektedir.

Bu aşamada “Anne-babanın benlik şeması, anne-babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirme puanları aracılığı ile çocuğun kendini tanıma becerisini yordayacaktır” hipotezi” kısmen doğrulanmıştır (Hipotez 15).

Tablo 3.19*Kendini Tanıma Değerlendirmesi Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi*

Değişkenler	R²	R² Değ.	F Değ.	β	t
I. Aşama	.03	.01	1.82		
1. Çocuk cinsiyet				-.17	-1.35
II. Aşama	.16	.13	5.44		
1. Çocuk cinsiyet				-.12	-1.02
2. Çocuk kreşe devam s üresi				.36	2,97*
III. Aşama	.21	.15	3.77*		
1. Çocuk cinsiyet				-.07	.61
2. Çocuk kreşe devam s üresi				.33	2.72*
3. Anne benlik şeması				.25	1.82
4. Baba benlik şeması				-.18	-1.4
IV. Aşama	.40	.34	6.11**		
1. Çocuk cinsiyet				.01	.09
2. Çocuk kreşe devam s üresi				.29	2.65*
3. Anne benlik şeması				-.01	-.12
4. Baba benlik şeması				-.04	-.37
5. Annenin çocuğu değerlendirme				.58	4.15**
6. Babanın çocuğu değerlendirme				-.16	-1.20

*p<.05, **p<.01

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı anne-babanın benlik şemasının 33-43 aylık çocuğun benlik kavram gelişimi üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu bölümde, çalışmada elde edilen bulgular literatür ışığında değerlendirilmiştir.

Bu tez çalışmasında öncelikle, anne-baba ve çocuğa ait demografik değişkenlere göre benlik şeması ve benlik kavramı gelişimi değerlendirmesinde fark olup olmadığı incelenmiştir. Bu açıdan anne babanın benlik şemasında yaşa, eğitim düzeyine ve gelir düzeyine göre farklarla ilgili analizler sonucunda, annelerin yaşa bağlı olarak benlik şemalarında herhangi fark bulunmamış, öte yandan babaların yaşına göre benlik şemasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde ergenliğin bitişi ve genç yetişkinlik sürecinde, benlik şemasının daha olumlu değerlendirildiğini gösteren çalışmalara rastlanmıştır (Marsh, 1988; Sayiner, Savaşan, Sözen ve Köknel, 2007). Bu durumun sosyal çevreye uyum sağlama becerisinin bu dönem kazanılması ile açıklanmıştır. Bu tez çalışmasında, orta yetişkinlik dönemine yakın yaştaki babaların (37-48 yaş) benlik şemalarının genç yetişkinliğin başında olan babalara (26-36 yaş) göre daha olumlu olduğunu göstermiştir. Benlik kavramı ile ilgili literatürde, Wylie (1979; akt. Orth, Trzesniewski ve Robin, 2010) benlik kavramının bir boyutu olan özsaygını için yaşam sürecinde sistematik bir artış ya da azalış olmadığını vurgulamasına ve daha sonra yapılan çalışmalarda tutarlı bir sonuç vermemesine rağmen bazı araştırmacılar (Demo, 1992; Robins, Trzesniewski, Tracky, Gosling ve Potter., 2002) özsaygının yaşam sürecinde belirli yaşlara göre normatif olarak değiştiğini vurgulamaktadır. Robins ve arkadaşları (2002), yaptıkları kesitsel desenli araştırmalarında, 9 ile 90 yaş aralığında bireylerin özsaygılarını değerlendirmiş ve çocuklukta yüksek olan özsaygının ergenlikte düşüp yetişkinlik dönemi boyunca arttığı ancak ileri yaşta tekrar düştüğünü göstermiştir. Bu çalışmada cinsiyet, etnik köken ya da SED gibi faktörlere bağlı olmadan sadece gelişim dönemlerine göre özsaygı düzeyindeki farklılaşma olduğunu vurgulamıştır. Orth ve arkadaşları (2010) özsaygı düzeyindeki bu farklılaşmanın gelişim sürecindeki geniş normatif değişimleri göstermek yerine yaşamdaki geçiş dönemlerini ya da önemli yaşam olayları ile ilgili olduğunu söylemektedir. Örneğin, ergenlikte arkadaşlardan sosyal destek görmek, yetişkinlikte yakın ve doyumsuz bir evlilik ilişkisinde olmak ya da ekonomik sorun yaşamak gibi. Bu tez çalışmasında da yaşları

daha ileri olan babaların benlik şemalarının daha olumlu olması literatür ile tutarlı bir sonuç vermiştir. Ancak anneler için yaşa göre bir fark bulunmamıştır. Literatürde gelişimsel dönemlere göre özsaygı düzeyinde görülen farklarda cinsiyetin bir etkisi olmadığını gösteren çalışmalar vardır (Robins ve ark., 2002). Anneler için yaşa göre bir farkın olmaması her iki gruptaki annelerin yaşının babalara göre daha küçük olması bir neden olabilir. Ayrıca bazı araştırmalar (Orth ve ark., 2010) özellikle genç yetişkinlikte kadınların özsaygı düzeyini daha düşük bulmuştur. Bir diğer açıklamada kadınların belli bir yaştan sonra benliğini algılaması sabitleşirken, erkeklerin, değişim, kendini tanıma ve çıkarım yapma aşamasını devam ettirmekte bu yüzden yaş aldıkça benlik şemasının olumluluk halinin sürdüğü şeklinde yorumlanabilir. Ancak önemli bir bulgu da annelerin ilk çocuk sahibi olma yaşına göre benlik şemaları arasında fark bulunmuş olmasıdır. Önemli ileri yaşta anne olan kadınların benlik şemaları daha olumlu bulunmuştur. Bu durum cinsiyet rolleri ile açıklanabilir. Toplum tarafından annelik rolünün vurgulanması, eğitim ve kariyerine odaklanarak anneliği erteleyen kadınlar açısından, sonunda anne olarak önemli bir cinsiyet rolünü de gerçekleştirmiş olması benlik şemasını yükselten bir durum olabilir. Babalar için benzer bulgu çıkmamıştır. Burada cinsiyet rollerine bağlı olarak erkeklerin daha ileri yaşlarda da baba olabilecekleri beklentisi nedeni ile bu yaşam olayının benlik şeması ile ilgili bir değerlendirme faktörü bu yaşlarda olmayabilir.

Bu çalışmada, anne ve babanın eğitim ve gelir düzeyine göre benlik şemalarında fark bulunmuştur. Orth ve arkadaşlarının (2010) çalışmalarında da hem eğitim hem de gelir düzeyi yüksek olan bireylerin daha yüksek özsaygıya sahip olduğu bulunmuştur. Sunulan çalışmanın katılımcıları içinde üniversite ve daha üst düzeyde eğitim almış anne ve babaların daha olumlu benlik şemasına sahip olduğu görülmüştür. Benzer şekilde gelir düzeyi yüksek olan anne ve babalar da daha olumlu benlik şemasına sahiptir. Çalışma bulguları literatürle tutarlılık göstermektedir.

Ayrıca bu çalışmada anne babaların yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve ilk çocuk sahibi olma yaşına göre çocuklarının benlik kavramı değerlendirmesinde gruplar arası farkları gösteren bulgulara ulaşılmıştır. Yaşları daha büyük olan anne ve babaların çocuklarının benlik kavramının yönelik daha olumlu değerlendirme yaptıkları görülmektedir. Genel benlik kavramı gelişimi ve kendini tanıma altboyutunda bu farklar bulunmuştur. Ancak literatürde, babanın yaşı ile çocuğun benlik kavramı arasında fark bulunmayan araştırmalar da vardır (Yakupoğlu, 2011). Diğer taraftan annenin eğitim düzeyi değil

ama babaların eğitim düzeyi artması ile çocuklarının benlik kavramını daha olumlu değerlendirdikleri görülmüştür. Kehale (2002) anne-babanın benlik şeması, empati ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada, benlik şeması ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark olmadığı gibi, Kargı (2002) ise üniversite öğrencilerinin anne-babası ile yaptığı çalışmada eğitim durumunun, benlik şeması üzerinde herhangi bir farklılaşmaya neden olmadığını bulmuştur. Literatürde bazı araştırma bulguları anne-babanın eğitim durumun göre çocuğun benlik kavramının değişmediğini gösterirken (Yıldırım- Kurtuluş, 2016; Yakupoğlu, 2011), babanın eğitim durumu (Polat ve Akşin, 2015) ya da anne- babanın eğitim durumu (Turaşlı, 2006) yükseldikçe çocuğun benlik kavramının olumlu yönde gelişmekte olduğunu gösteren araştırmalara rastlanmaktadır. Bu çalışmada da babanın eğitim durumunun yükselmesi ile çocuğunun benlik kavram gelişimini daha olumlu değerlendirdiği görülmektedir. Bu durum eğitim düzeyi yüksek babaların çocuklarının bakımında daha fazla rol aldığı ve gelişmelerini daha yakında takip ettiklerini düşündürmüştür.

Diğer taraftan, anne-babanın gelir seviyesine arttıkça çocuklarının benlik kavramını daha olumlu değerlendirdiği gözlenmiştir. Literatürde bu bulguların aksi yönde de sonuçlar vardır. Örneğin, gelir seviyesine göre, çocukların kendi benlik kavramı değerlendirmeleri ve anne- babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi farklılaşmamaktadır (Yıldırım- Kurtuluş, 2016).

Çocukların cinsiyeti ve yaşına göre yine anne-babanın çocuğun benlik kavram gelişim değerlendirmesinde fark bulunmuştur. Elde edilen bulguya göre, anne ve babalar, kız çocukların benlik kavram gelişimini, erkek çocuklara göre daha yüksek olduğunu düşünmektedir. Yapılan araştırmalarda, benlik kavramının cinsiyete göre farklılaştığını bulgulayanlar kadar (Polat ve Akşin,2015; Sarıca, 2010; Turaşlı, 2006) cinsiyetin bir farklılaşmaya neden olmadığını savunan çalışmalar da vardır. (Alawiye ve Alawiye, 1983; Yıldırım- Kurtuluş, 2016; Zincirkıran, 2008).

Çocuğun kreşe devam süresi dikkate alınarak oluşturulan yaşa göre ve kreş devam süresine göre ayrılan gruplarda, anne-babanın çocuğun benlik kavramını değerlendirmesi farklılaşmamıştır. Yapılan bir araştırmaya göre, aralarında 6 ile 12 ay fark bulunan çocukların yaşına göre benlik kavramlarının farklılaşmadığı bulunmuştur (Yakupoğlu, 2011).

Yapılan korelasyon analizi sonucunda kız ve erkek çocukları için hem annenin hem de babanın benlik şeması ile anne-baba tarafından değerlendirilen çocuğun benlik kavram gelişimi arasında orta düzeyde pozitif yönde ilişki olduğu görülmüştür. Bu bulgu, anne-babaların kendi benlik şemaları ile çocuklarının benlik kavram gelişimi arasında ilişki olacağı hipotezini desteklemiştir. Diğer taraftan kız çocukları için, babanın çocuğun benlik kavram gelişim değerlendirmesi ve özerklik gelişimi alt boyutu ile çocuğun kendini tanıma puanı arasında orta düzeyde negatif bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuç, babaların kız çocuklarının benlik gelişimi ile daha az ilgili olması ya da onlardan benlik gelişimleri açısından beklentilerinin daha yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bununla ilgililiteratür incelendiğinde, babalar kızlarını daha narin, hassas ve güçsüz olarak tanımlarken erkek çocuklarını güçlü, çekici ve başarılı olarak tanımlamaktadır (Gümüş, 2006). Aynı zamanda babalar erkek çocuklarını yetiştirirken, becerilerini aileden bağımsız olabilmeleri yönünde kazandırırken, kız çocuklarını ise daha çok aileye bağımlı olacak şekilde yetiştirme eğilimi göstermektedirler (Block,1976). Ancak, bu çalışmada dikkat çekici bulgu, araştırmacı tarafından değerlendirilmiş olan çocuğun kendini tanıma puanı ile annenin benlik şeması arasında sadece erkek çocuklar için pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki bulunmuş olmasıdır. Chodorow (1978; akt. Markus ve Oyserman, 1989) kız çocuğun benlik kavramı gelişiminin anne ile aynı cinsiyetten olması nedeni ile kendinin kim olduğunu tanımlarken anne ile özdeşleştirmesi beklenir ve bu hem toplum hem de anne tarafından pekiştirilir. Fakat, annelerin erkek çocuğu için aynı şeyi beklemediği, çocuğun kendi cinsiyetine uygun şekilde ayrı bir birey olarak kendini tanımlamasını desteklediğini söylemektedir. Araştırmanın bulgularının kültürel bir fark ile ilgili olabileceği de düşünülmektedir. Özellikle annenin erkek çocuğun bakımı ve özellikle gelişimi ile ilgili daha yakından ilgileniyor olması ir açıklama olabilir. Diğer bir önemli ilişki yine sadece erkek çocuklar için kreşe devam süresi hem annenin çocuğu değerlendirmesi hem de gözlemcinin kendini tanıma değerlendirmesi ile ilişkili bulunmuştur.

Araştırmanın temel hipotezi olan anne-babanın kendi benlik şemalarının, çocuklarının benlik kavram gelişimi değerlendirmesi aracılığı, gözlemci tarafından değerlendirilen çocuğun kendini tanıma becerisini yordayacağı, örneklem sınırlılığı nedeni ile uygulanamamıştır. Bu analiz yerine yapılan hiyerarşik regresyon sonuçlarına göre, gözlemci tarafından değerlendirilen çocuğun kendini tanıma becerisini anlamlı olarak yordayan değişkenlerin kreşe devam süresi ve annenin çocuğun benlik kavramını

değerlendirmesi olduğu görülmüştür. Burada özellikle kreşe sürecinin, okulda yapılan aktivitelerin çocuğun benlik kavram gelişimine önemli etkileri olduğu düşünülmektedir. Annenin çocuğun benlik kavramı gelişimini değerlendirmesi de yine annenin çocuklarının gelişim sürecini daha yakında takip etmesi ile ilgili olabilir.

4.1 Sınırlılıklar ve Öneriler

Öncelikle seçilen anaokulları Ankara ilinde orta ve üstü sosyo-ekonomik gelire sahip ailelerle sınırlı olması bir sınırlılık olarak düşünülebilir. Ayrıca araştırmanın önemli sınırlılığı ulaşılan örneklemin sayısı ile ilgilidir.

Literatürde belirtildiği gibi benlik kavramı çok yönlü bir yapıdır. Anne-babanın benlik şeması sosyal karşılaştırma içeren bir ölçek ile alınmıştır. Bu ölçümün anne-babanın benlik kavramını tüm yönleri ile kapsamadığı düşünülmektedir. Ayrıca gözlemci tarafından değerlendirilen kendini tanıma görevleri, çocuğun benlik gelişimini kısıtlı becerilere indirgemesi açısından ile sınırlılık olabilir. Özellikle ileriki çalışmalar açısından çocuğun gelişimini takip eden öğretmenlerden de bir değerlendirme alınmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aklın T., Baykara A., Miral S. ve Özakbaş S. (1992). Gençlerde beden imgesi ve benlik saygısı ilişkisi. Türkiye’de ergenlik dönemi araştırmaları bibliyografyası Ankara: *Ankara Psikoloji Araştırmaları Merkezi*, Cilt 2.
- Alawiye, O. ve Alawiye, C. Z. (1983). Self-concept development of Gambian elementary school children. *Elementary and Early Childhood Education*, 23 Kasım 2018, https://scholar.google.com.tr/scholar?lookup=0&q=Self-concept+development+of+Gambian+elementary+school+children.&hl=en&as_sdt=0,5&as_vis=1
- Alicke, M. D., LoSchiavo, F. M., Zerbst, J., ve Zhang, S. (1997). The person who out performs me is a genius: Maintaining perceived competence in upward social comparison. *Journal Of Personality and Social Psychology*, 73(4), 781.
- Amsterdam, B. (1972). Mirror self-image reactions before age two. *Developmental Psychobiology: The Journal of the International Society for Developmental Psychobiology*, 5(4), 297-305.
- Antony, M. M., Coons, M. J., McCabe, R. E., Ashbaugh, A., ve Swinson, R. P. (2006). Psychometric properties of the social phobia inventory: Further evaluation. *Behavioral Research Therapy*, 44(8), 1177–1185.
- Bandura, A. (1978). The self system in reciprocal determinism. *American Psychologist*, 33, 344-358.
- Baumeister, R. F., DeWall, C. N., Ciarocco, N. J., ve Twenge, J. M. (2005). Social exclusion impairs self-regulation. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 88(4), 589.
- Bencik, S.(2006). *Üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik ve benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bergman, R. (2002). Why be moral? A conceptual model from developmental psychology. *Human Development*, 45(2), 104-124.
- Bertenthal, B. I. ve Fischer, K. W. (1978). Development of self recognitionin the infant. *Developmental Psychology*, 14(1), 44-50.

- Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Block, J. H. (1976). Issues, problems, and pitfalls in assessing sex differences: A critical review of "The psychology of sex differences." *Merrill-Palmer Quarterly*, 22, 283-308.
- Bohlin, G., Hagekull, B. ve Rydell, A. M. (2000). Attachment and social functioning: A longitudinal study from infancy to middle childhood. *Social Development*, 9(1), 24-39.
- Bozkurt, S. (2010) *Çalışan ergenlerin öfke yönetiminde Roy Adaptasyon Kuramı temelli hemşirelik yaklaşımının etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Bretherton, I. (1992). The Origins Of Attachment Theory: John Bowlby And Mary Ainsworth *Developmental Psychology*, 28, 759-775.
- Brickman, P., ve Bulman, R. J. (1977). Pleasure and pain in social comparison. Social comparison processes: *Theoretical and empirical perspectives*, 149, 186.
- Brooks-Gunn, J., ve Lewis, M. (1984). The development of early visual self-recognition. *Developmental Review*, 4(3), 215-239.
- Bross, T. J., (1979). A study of the relationship of self- concept, creative thinking abilities and academic achievement. *Dissertation Abstract International*, 41(1).
- Brown, J. (1998). *The Self*. Boston, Mass.: McgrawHill.
- Brownell, C. A., Zerwas, S. ve Ramani, G. B. (2007). "So big": The development of body self-awareness in toddlers. *Child development*, 78(5), 1426-1440.
- Bruner, J. (1997). *A Narrative Model Of Self-Construction*. J. G. Snodgrass, ve R. L.Thompson , the self across psychology: self-recognition, self-awareness, and self concept. ss. 145-161. <http://www.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/119150535/PDFSTART>). New York: New York Academy Of Sciences.
- Bullock, M. ve Lütkenhaus, P. (1990). Who am I? Self-understanding in toddlers. *Merrill-Palmer Quarterly*, 36 (2), 217-238.
- Burger, J, M. (2009). *Kişilik*. (Çeviren: İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu), 2. Basım, Kaktüs Yayıncılık: İstanbul.

- Byrne, D. (1974). *An Introduction To Personality: Research, theory, and applications* (2. Ed). Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Campbell, J. D. (1990). Self-esteem and clarity of the self- concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 538-549.
- Cassidy, J. (1988). Child-mother attachment and the self in six- year- olds. *Child Development*, 59 (1) , 121-134.
- Cevher, F. N., ve Buluş, M. (2006). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş çocuklarında akademik benlik saygısı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 28-39.
- Cevher, F. N. ve Buluş, M. (2007). Self-concept and Self-esteem: Importance and development. *Journal of Academic Design*, 2, 52-64.
- Cooley, I. H. (1902). *Human nature and the social order*. New York: Transaction Publisher.
- Coryat, K., Felluca, J., Keegan, R., Zeit vogel, J., Ingrassia, C., Maggio, A., Et Al. (2007). *The impact of child neglect and socioeconomic adversity on self-representationin young children*. Washington, DC: Poster Presented At The Association For Psychological Science 19th Annual Convention.
- Craig, G. J., Digdon, N. L. ve Marguaerite, M. (2002). *Children today*. Toronto, Ont.: Prentice Hall. 10-15.
- Crain, R. M. ve Bracken, B. A. (1994). Age, race, and gender differences in child and adolescent self-concept: Evidence from a behavioral-acquisition, context-dependent model. *School Psychology Review*. 23(3), 496-511.
- Cramer, D. (2003). Acceptance and need for approval as moderators of self-esteem and satisfaction with a romantic relationship or closest friendship. *The Journal of psychology*, 137(5), 495-505.
- Cross, E. S. ve Madson, L. (1997). Models of the self: Self- construals and gender. *Psychological Bulletin*, 122 (1), 5-37.

- Cummings, E. M., Zahn-Waxler, C. ve Radke-Yarrow, M. (1981). Young children's responses to expressions of anger and affection by others in the family. *Child Development*, 52, 1274-1282.
- Çelik, A.(1993). *SSK Ankara hastanesi çocuk psikiyatri servisine başvuran 9-14 yaş arası çocukların benlik kavramlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Damon,W. ve Hart, D. (1982).The development of self- understanding from infancy through adolescence. *Society For Research In Children Development*, 53(4), 841-864.
- Damon,W. ve Hart, D. (1983). *Self- understanding in childhood and adolescence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dearing, E. (2004). The developmental implications of restrictive and supportive parenting across neighborhoods and ethnicities: exceptions are the rule. *Applied Developmental Psychology*, 25, 555-575.
- Deković, M., ve Meeus, W. (1997). Peer relations in adolescence: Effects of parenting and adolescents' self-concept. *Journal of Adolescence*, 20 (2), 163-176.
- Demiç, S. A. (2006). *İlköğretim ve ortaöğretimde uygulanan rehberlik çalışmalarının öğrencilerin benlik algıları üzerindeki etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Demo, D. H. (1992). The self-concept over time: Research issues and directions. *Annual Review of Sociology*, 18 (1), 303-326.
- Dikici,A, (1998). *Cassidy kukla görüşme formu'nun beş – altı yaş çocuklarına uygulanması ve özsaygı düzeylerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dubois, D., ve Tevendale, H. D. (1999). Self-esteem in childhood and adolescence: vaccine or epiphenomenont. *Applied and Preventive Psychology*, 8(2) , 103-117.
- Dunn, J. (2004). *Children's Friendships: The beginnings of intimacy*. Oxford: Blackwell.
- Engler, B. (2014). *Personality Theories: An introduction* (8th Ed.). Independence, KY: Wadsworth, Cengage Learning.

- Epstein, S. (1973). The self-concept revisited or a theory of a theory. *American Psychologist*, 28v(5), 404-414.
- Erbil, N., Divan, Z. ve Önder, P. (2006). Ergenlerin benlik saygısına ailelerinin tutum ve davranışlarına etkisi, *Aile ve Toplum Dergisi*, 3v(10),v7-112.
- Ercan, E. (2005). *İlkokul öğrencilerinde benlik kavramı (benlik saygısının, akademik başarı ve diğer değişkenlere göre karşılaştırılması)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis; Childhood and Society*. New York; W.W. Norton Copmpany..
- Ertekin, Z. (2014). *The effects of care types and temperament on self-concept and self-regulation skills of children under the care of social services* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Fantuzzo, J. W., DePaola, L. M., Lambert, L., Martino, T., Anderson, G. ve Sutton, S. (1991). Effects of interparental violence on the psychological adjustment and competencies of young children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59(2), 258.
- Felson, B. R. (1989). Parents and the reflected appraisal process: a longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 965-971.
- Fenigstein, A., Scheier, M. F. ve Buss, A. H. (1975). Public and private self-consciousness: Assessment and theory. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 43(4), 522.
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7, 114-140.
- Field, A., (2013). *Discovering statistic using IBM SPSS statistics* (4th ed.). London: Sage
- Franzoi, S. (2009). *The self*. Social Psychology (7th ed.) içinde (s. 69-104). Boston: Mcgraw-Hill.
- Fuentes, M. C., Garc á, F., Gracia, E. ve Alarcón, A. (2015). Parental socialization styles and psychological adjustment: A study in Spanish adolescents. *Journal of Psychodidactics*, 20(1), 117–138. doi:10.1387/RevPsicodidact.10876
- Gabay, R. (1996). *Çocuklarda benlik sisteminin incelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) . Ege Üniversitesi, İzmir.

- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2015). *Çocuk ve ergen gelişimi* (B. Onur, Çev.). Ankara: İmge Kitapevi.
- Gezici, M., ve Güvenç, G. (2003). Çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik-algısı ve benlik-kurgusu açısından karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 1-14.
- Gilbert, P. S., Allan, S. ve Trent, D. (1991). A social comparison scale: Psychometric properties and relationship to psychopathology. *Personality and Individual Differences*, 19(3), 293-299.
- Goethals, G. R., ve Darley, J. M. (1987). *Social comparison theory: Self-evaluation and group life*. In *Theories of group behavior* (ss. 21-47). New York: Springer.
- Goodnow, J. J., Millere, P. J. ve Kessel, F. (1995). *Cultural practices as contexts for development* (s. 25-35). San Francisco: Jossey-Cass,.
- Griffin, D.W. ve Bartholomew K. (1994). Models of the self and other: Fundamental dimensions underlying measures of adult attachment. *Journal of personality and social psychology*, 67(3), 430.
- Grove, G. A. (1980). Parental behavior and self esteem in children. *Psychological Reports*. 47, 499-502.
- Grymes, J. ve Lawler, S. D. (1990). *Kindergarten self-concept and peer status as a function of family structure*. *Annual meeting of the Mid-South Educational Research Association, New Orleans, Louisiana*.
- Guidano, V. F. ve Liotti, G. (1986). *Cognitive processes and emotional disorders* (3. baskı). New York: The Guilford Press.
- Gullo, D. F. ve Ambrose, R. P. (1987). Perceived competence and social acceptance in kindergarten: Its relationship to academic performance. *The Journal of Educational Research*, 81(1), 28-32.
- Gümüş, Ö. D. (2006). Toplumsal Cinsiyet Sosyalleşmesine İlişkin Kuramlar- Özet Çeviri. *Türk Psikoloji Bülteni*, 12(38), 92-99.

- Güngörmüş, O. (1997). *Baba yoksunluğunun benlik kavramına etkisi ve babasız öğrencilerin problemlerinin hangi alanda yoğunlaştığının saptanması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul.
- Güven, A., (1993). *Farklı öğretim programı izleyen öğrencilerden algılanan anne- baba- öğretmen tutumlarının benlik kavramına etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Güven, E. (2013). *Çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkiler: Duygu sosyalleştirmenin aracı rolü* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Hamachek, D. E. (1988). Evaluating self-concept and ego development within Erikson's psychosocial framework: A formulation. *Journal of Counseling and Development*, 66(8), 354-360.
- Harter, S. (1982). The perceived competence scale for children. *Child Development*, 53 (1), 87-97.
- Harter, S. (1983). *The development of the self-system*. E.M. Hetherington ve P. H. Mussen (Ed.), *Handbook Of Child Psychology: Social And Personality Development Vol:4* 275-374, New York: Wiley.
- Harter, S. (1988). Developmental processes in the construction of the self. *Integrative processes and socialization: Early to middle childhood*, 45-78.
- Harter, S. (1990). Developmental differences in the nature of self- representations for the understanding, assesment and treatment of maladaptive behavior. *Cognitive Therapy and Research*, 14, 113-142.
- Harter, S. (1990). *Self and identity development*. S. S. Feldman and G. R. Elliott (Eds.), *At the threshold: The developing adolescent* (s.352-387). Cambridge, MA, US: Harvard University Press.
- Harter, S. (1993). *Causes and consequences of low self-esteem in children and adolescents. Self-esteem: The puzzle of low self-regard* (s. 87-116). New York: Plenum.

- Harter, S. (1996). *Historical roots of contemporary issues involving self-concept*. In B. A. Bracken (Ed.), *Handbook of self-concept: Developmental, social, and clinical considerations* (pp. 1-37). Oxford, England: John Wiley & Sons.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York: Guilford Press.
- Harter, S. (2006). The self. N. Eisenberg (Ed.), *The Handbook Of Child Psychology, Social And Personality Development*, (vol. 3.) (s. 506-561). New York: Wiley.
- Haven Jr, G. A. (1965). Creative thought, productivity, and the self-concept. *Psychological Reports*, 16 (3), 750-752.
- Havitt, J. ve Goldman, M. (1974). Self-esteem, need for approval and reaction to personal evaluations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 10, 201-210.
- Herz, L. ve Gullone, E. (1999). The relationship between self-esteem and parenting style: A cross-cultural comparison of Australian and Vietnamese Australian adolescents. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 30(6), 742-761.
- Hopkins, H. R. ve Klein, H. A. (1993). Multidimensional Self- Perception: Linkages to parental nurturance. *The Journal Of Genetic Psychology*, 154.(4), 465-473.
- Horta su, N.(2005). *Çocuklukta ilişkiler: Ana baba, kardeş ve akranlar*. İmge Kitabevi. Ankara.
- Houck, G. M. (1999). The measurement of child characteristics from infancy to toddlerhood: Temperament, developmental competence, self-concept, and social competence. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 22(2-3), 101-127.
- Huitt, W. (2009). Self-concept and self-esteem. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University. 20 Ocak 2018,
<http://www.edpsycinteractive.org/topics/regsys/self.html>
- Humphreys, T. (1996). *Çocuk egitiminin anahtarı: Özgüven* (1. Baskı) (T. Anapa, Çev). İstanbul: Epsilon Yayıncılık,.
- İnanç, N. (1997). *Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

- Jackson, A.P. (1983). The effects of selected values clarification activities on the self- concept and reading achievement of black rural fourt and fifth grade students. *State University*. 43 (7). 2269-A.
- Jennings, K. D., Sandberg, I., Kelley, S. A., Valdes, L., Yaggi, K., Abrew, A. ve Macey- Kalcevic, M. (2008). Understanding of self and maternal warmth predict later self- regulation in toddlers. *International Journal of Behavioral Development*, 32(2), 108– 118.
- Jersild, A. (1968). *Benlik: Yapısı, kökenleri, görevlerinin çocuk psikolojisi* (G. Gün çe, Çev.) (3. Ed.). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Jersild, A. T. (1979). *Çocuk psikolojisi* (3. Ed.) (G. Gün çe, Çev.). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Josephs, R. A., Markus, H. ve Tafarodi, R. W. (1992). Gender and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 391– 402.
- Kagıtcıbası, C. (2002). A Model of Family Change in Cultural Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(3). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1059>
- Karaer, A., Avsar, F. A., ve Batioglu, S. (2006). Risk factors for ectopic pregnancy: A case-control study. *Australian And New Zealand Journal Of Obstetrics And Gynaecology*, 46 (6), 521-527.
- Kargı, E. (2002). *Okulöncesi öğretmenliği programında okuyan üniversite öğrencilerinin benlik algıları ile mesleki uygunlukları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kargı, E. ve Haktanir, G. (2004). An investigation on the relationship between self-images and career maturity of the students in preschool teacher education undergraduate programmes. *Pedagogika*, 3(30), 104-109.
- Kehale, D. (2002). *Okul öncesi öğretmenliği programı öğrencilerinin algıladıkları anne- baba davranışları, kendilik algısı ve empatik beceri düzeyleri ve bunlar 96 arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Keller, A., Ford, L. H. ve Meacham, J. A. (1978). Dimensions of self-concept in preschool children. *Developmental Psychology*, 14(5), 483-489.

- Kenç, F. M. ve Oktay, B. (2002). Akademik benlik kavramı ve akademik başarı arasındaki ilişki. *Eğitim ve bilim*, 27, 124.
- Kılıçaslan, Y. (2012). *Okul Öncesine Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Öğrencilerin Benlik Kavramlarının Annelerinin Yaşam Doyumları Bağlamında İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıçcı, Y. (1992). *Okulda ruh sağlığı*. Ankara: Şafak Matbaası.
- Klein, W. M. (1997). Objective standards are not enough: affective, self-evaluative, and behavioral responses to social comparison information. *Journal of Personality And Social Psychology*, 72(4), 763.
- Koç M. (2010). Demografik özellikler ile benlik saygısı arasındaki ilişki: Yetişkinler üzerine ampirik bir araştırma. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 46, 35-58.
- Kohut, H. (1991). *The search for the self: selected writings of Heinz Kohut: 1978 –1981*. P.H Ornsrein, (Ed). Connecticut: International Universities Pres.
- Kohut, H., ve Wolf, E. S. (1978). The disorder of the self and their treatment: an outline. *The International Journal of Psychoanalysis*, 59, 413-425.
- Kulaksızoğlu, A. (2008). *Ergenlik Psikolojisi* (10. Baskı). İstanbul: Remzi.
- Kuzgun, Y., (1978). Ben kavramı ve meslek seçimi. *Psikoloji Dergisi*, 4.
- Lamborn, S., Mounts, N., Steinberg, L., ve Dornbusch, S. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent and neglectful families. *Child Development*, 62, 1049-106
- Lau, K. Y. (2010). The impact of fathers' work and family conflicts on children's self-esteem: The Hong Kong Case. *Social Indicators Research*, 95, 363-376.
- Learly, M. R., (1996). *Self-presentation impression management and interpersonal behavior*. Westview Press, United States Of America.
- Leary, M. R. (1995). *Social Psychology Series*. Self-presentation: Impression management and interpersonal behavior. Madison, WI, US: Brown ve Benchmark Publishers.

- Lee, J., Super, M. C. ve Harkness, S. (2003). Self- of competence in Korean children: age, sex and home influences. *Asian Journal of Social Psychology*, 6, 133–147.
- Lewis, M. (1995). *Aspects of self: from systems to ideas*. P. Rochat The Self In Early Infancy: Theory And Research. Advances In Psychology Series (s. 95-115). North Holland: Elsevier.
- Lewis, M., ve Brooks-Gunn, J. (1979). Toward a theory of social cognition: The development of self. *New Directions For Child And Adolescent Development*, (4), 1-20.
- Main, M. (1991). Metacognitive Knowledge, Metacognitive Monitoring, And Singular (Coherent) vs. Multiple (Incoherent) Model Of Attachment: Findings and directions for Future research. C. M. Parkes, J. Stevenson-Hinde, ve P. Marris, *Attachment Across The Life Cycle* içinde (s. 127–159). London: Routledge.
- Markus, H., ve Oyserman, D. (1989). *Gender and thought: The role of the self-concept*. In *Gender and thought: Psychological perspectives* (s. 100-127). Springer, New York, NY.
- Marsh, H. W., & Peart, N. D. (1988). Competitive and cooperative physical fitness training programs for girls: Effects on physical fitness and multidimensional self-concepts. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 10(4), 390-407.
- Marsh, H. W., Ellis, L. A. ve Craven, R. G. (2002). How do preschool children feel about themselves? Unraveling measurement and multidimensional self-concept structure. *Developmental Psychology*, 38, 376-393
- Marshall, H. (1989). The development of self-concept. *Young Children*, 3, 44-51.
- McAuley, E., Blissmer, B., Katula, J., Duncan, T. E., ve Mihalko, S. L. (2000). Physical activity, self-esteem, and self-efficacy relationships in older adults: A randomized controlled trial. *Annals of Behavioral Medicine*, 22(2), 131.
- Mead, G. H. (1913). The social self. *Journal Of Philosophy*, 10 (4), 374-380.
- Mettee, D. R., ve Smith, G. (1977). Social comparison and interpersonal attraction: The case for dissimilarity. Social comparison processes. *Theoretical And Empirical Perspectives*, 69, 101.

- Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S. ve Keehn, D. (2007). Maternal and paternal parenting styles in adolescents: Associations with self-esteem, depression and life-satisfaction. *Journal of Child and Family Studies*, 16(1), 39-47.
- Miller, D. T., Turnbull, W. ve McFarland, C. (1988). Particularistic and universalistic evaluation in the social comparison process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55(6), 908.
- Nelson-Jones, R. (1982). *Danışma psikolojisi kuramları* (F. Akkoyun Çev.). Birmingham: Cassel Educational Limited.
- Offer, D., Ostrov, E. ve Howard, K. I. (1981). The mental health professional's concept of a normal adolescent. *Archives of General Psychiatry*, 38(2), 149-152. Doi:10.1001/Archpsyc.1981.01780270035003
- Okday, A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları*. İstanbul: Epilson Yayınları.
- Oosterwegel, A. ve Oppenheimer, L. (1993). Development of the self-system: how children perceive their own and others' ideas about themselves. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 14, 443-460
- Orth, U., Trzesniewski, K. H., & Robins, R. W. (2010). Self-esteem development from young adulthood to old age: a cohort-sequential longitudinal study. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 98(4), 645.
- Öner, N. (1997). *Türkiye'de kullanılan psikolojik testler*. Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 443-448
- Özççek, G. (2014). *Çocuğun benlik kavramının olumluluğu, annenin mükemmeliyetçiliği ve anne kabul red algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Özürk, M. O. (1997). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 69-89.
- Papalia, D., Olds, S., ve Feldman, R. (2009). *Human development* (11th Ed., s. 644). New York: McGraw-Hill.
- Pelham, B. W. (1991). On confidence and consequence: The certainty and importance of self-knowledge. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 518-530.

- Pişkin, M. (1996). *Türk ve İngiliz lise öğrencilerinin benlik saygısı yönünden karşılaştırılması*. Üçüncü Ulusal Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Kongresi. Adana, 15–16 Nisan 1996.
- Plucker, J. A. ve Stocking, V. B. (2001). Looking outside and inside: Self-concept development of gifted adolescents. *Exceptional Children*, 67(4), 535-548.
- Polat, Ö., ve Akşin, E. (2015). A study of the relationship between self-concept and primary school readiness in 60-72 month-old children and the analysis of their primary school readiness and selfconcept according to some variables. *European Journal of Research on Education*, 3(2), 14-21.
- Poyraz, H. ve Dere, H. (2003). *Okul öncesi eğitimin ilke ve yöntemleri* (2. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Riddick, B., Sterling, C., Farmer, M., ve Morgan, S. (1999). Self-esteem and anxiety in the educational histories of adult dyslexic students. *Dyslexia*, 5(4), 227-248.
- Roberts, J. E., Gotlib, I. H. ve Kassel, J. D. (1996). Adult attachment security and symptoms of depression: The mediating roles of dysfunctional attitudes and low self-esteem. *Journal of Personality and Social psychology*, 70(2), 310.
- Robins, R. W., Trzesniewski, K. H., Tracy, J. L., Gosling, S. D. ve Potter, J. (2002). Global self-esteem across the life span. *Psychology and Aging*, 17, 423-434.
- Rohner, R. P. (2004). The Parental “Acceptance-Rejection Syndrome”: Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59 (8), 830- 840.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton UniversityPress.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the self*: New York: Basic Books.
- Rosenberg, M. (1989). Self-concept scale: A Historical Overview. *Social Forces*, 68 (1),34-44.
- Rosenberg, M., ve Pearlin, L. I. (1978). Social class and self-esteem among children and adults. *American Journal of sociology*, 84(1), 53-77.
- Rosenberg, P. (1988). Population changes and the social budget: Fears, hopes and facts 1. *International Social Security Review*, 41(2), 135-148.

- Rothstein, A. (1991). On some relationships of fantasies of perfection to the calamities of childhood. *International Journal of Psychoanalysis*, 72, 313-323.
- Sanderson, C. A., Darley, J. M., ve Messinger, C. S. (2002). I'm not as thin as you think I am: The development and consequences of feeling discrepant from the thinness norm. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(2), 172-183.
- Santrock, J. W. (2010). *A topical approach to life-span*, (3rd Ed.), Boston: McGraw-Hill.
- Sarbin, T. R. (1952). A preface to a psychological analysis of the self. *Psychological Review*, 59(1), 11-22.
- Sarıca, Ö. (2010). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5 ve 6 yaş grubu çocuklarının benlik kavramlarının çeşitli sosyo – demografik değişkenlere göre incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Sarıöz, D. (2001). *Çalışan çocukların sosyo – ekonomik özellikleri ile çalışma koşullarının benlik saygısı düzeylerine olan etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sayiner, B., Savaşan, E., Sözen, D., ve Köknel, Ö. (2007). Yükseköğretim gençliğinin benlik algısının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi: İstanbul ticaret üniversitesi örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 253-265.
- Schnayer, R., ve Orr, R. R. (1989). A comparison of children living in single-mother and single-father families. *Journal of Divorce*, 12 (2-3), 169-184.
- Sears, D. O, Taylor, S. E ve Peplau, L. A. (2010). *Sosyal psikoloji* (A.Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Shaffer, D.R. (1988). *Social and personality development*. California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Shavelson, R. J., Hubner, J. J. ve Stanton, G. C. (1976). Self-concept: validation of construct interpretations. *Educational Research*, 46(3), 407- 441.
- Shavelson, R. J., ve Bolus, R. (1982). Self concept: The interplay of theory and methods. *Journal of Educational Psychology*, 74(1), 3-17.

- Showers, C. (1992). Compartmentalization of positive and negative self-knowledge: Keeping bad apples out of the bunch. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 1036-1049.
- Sisk, D. A. (1990). The relationship between self concept and creative thinking of elementary school children: an experimental investigation. *Gifted International*, 6 (2), 94-107. DOI: 10.1080/15332276.1990.11672740
- Skowron, A. E. (2005). Parent differentiation of self and child competence in low- income urban families. *Journal of Counseling Psychology*, 52(3), 337–346. DOI: 10.1037/0022-0167.52.3.337
- Slavin, J. H. (1998). Influence and vulnerability in psychoanalytic supervision and treatment. *Psychoanalytic Psychology*, 15(2), 230.
- Soner, O. (1995). *Aile uyumu, öğrenci özgüveni ve akademik başarı arasındaki ilişkiler*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Stipek, D. J., Gralinski, J. H. ve Kopp, C. B. (1990). Self concept development in the toddler years. *Developmental Psychology*, 26, 972 – 977.
- Stipek, D., Recchia, S. ve McClintic, S. (1992). Self- evaluation in young children. *Child Development*, 57(1):1-98.
- Stokes, L. M. (2008). Parent differentiation of self and cognitive competence in low -income, rural families (at-risk youth). *The Penn State McNair Journal Summer 2008*, 15, 100-111.
- Sümer, N., ve Şendağ, M. A. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 86-101.
- Şahin, N.H., Durak A. ve Şahin N. (1993). Sosyal Karşılaştırma Ölçeği: Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, Ankara.
- Şahin, N. H. Ve Savaşır, I. (1997). Bilişsel davranışçı terapilerde değerlendirme sık kullanılan ölçekler. Ankara. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*. No:9.

- Şeremet, E. Ö. (2006). *Okul öncesi dönemi çocuklarının (5-6 yaş) kendilik algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Taşgit, M. S. (2012). *Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve karar verme düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.
- Taylor, S. E., ve Mettee, D. R. (1971). When similarity breeds contempt. *Journal of Personality and Social Psychology*, 20(1), 75.
- Taylor, S.E., Wayment, H. A. ve Carrillo, M. (1996). *Social comparison, self-regulation and motivation*. R. M. Sorrentino ve E. T. Higgins (ed.) Handbook of motivation and cognition. Vol.3. (s.3-27). New York: The Guilford Press.
- Tepeli, K., ve Yılmaz, E. (2012). Üç farklı programa göre eğitim alan okul öncesi çocukların sosyal kural algılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 197-207.
- Tesser, A. (1995). *Self-identity: An introduction*. In R. Baumeister (Ed.), *Advanced Social Psychology* (s. 51-99). Boston: Mcgraw-Hill.
- Tofaha, G. A. S. ve Ramon, P. R. (2010). Perfectionism and self concept among primary school children in Egypt. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 8 (3),1099-1114.
- Tomasello, M. (1999). *The cultural origins of human cognition*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Top, F. Ü. ve Kaya, B. (2009). Analysis of self-esteem and assertiveness of the students at the faculty of health Sciences in terms of sociodemographic levels. *Journal of New Symposium*, 47(4), 194–202.
- Turaşlı, N. (2006). *6 yaş grubu çocuklarda benlik algısını desteklemeye yönelik sosyal-duygusal hazırlık programının etkililiğinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Uluç S. (2005). *Okul öncesi çocuklarda benliğe ilişkin inançlar, kişilerarası şemalar ve bağlanma ilişkisinin temsilleri arasındaki ilişki: ebeveynlerin kişilerarası şemalarının*

- ve bağlanma modellerinin etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Varlı, O. (1999). *Özel ve devlet ilköğretim okullarında öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerinin benlik kavramı düzeylerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi).Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Verschueren, K., Buyck, P. ve Marcoen, A. (2001). Self-representations and socioemotional competence in young children: A three-year longitudinal study. *Developmental Psychology*, 37, 126-134.
- Verschueren, K., ve Marcoen, A. (1999). Representation of self and socioemotional competence in kindergartners: differentials and combined effects of attachment to mother and father. *Child Development*, 70(1) , 183-201.
- Wiley, J. (1996). *HandBook Of Self Concept*. Canada: John Ve Sons, Inc.
- Wood, J. V. ve Taylor, K. L. (1991). Serving self-relevant goals through social comparison. J. Suls ve T. A. Wills (Eds.), *Social comparison: Contemporary theory and research* içinde (s. 23-49). Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Wood, J. V., ve Wilson, A. E. (2003). How important is social comparison? M. R. Leary ve J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity* içinde (s. 344-366). New York: Guilford Press.
- Yakupoğlu, Y. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Yer Alan, Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Benlik Kavramı Algısıyla Babalarının Bağlanma Stilllerinin (Güvenli- Korkulu- Kayıtsız- Saplantılı) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2014). *Çocuk Psikolojisi*. 36. Basım. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yeung, W. J., Linver, M. R. ve Brooks-Gunn, J. (2002). How money matters for young children's development: Parental investment and family processes. *Child Development*, 73, 1861-1879.
- Yıldırım- Kurtuluş, H. (2016). *Okul öncesi kuruma devam eden 4-5 yaş grubu öğrencilerin benlik kavramı ve bağlanma stillerinin anne davranışları açısından İncelenmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yüksekkaya, S. (1995). *Üniversite öğrencilerinde benlik saygısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Zincirkıran, Z. (2008). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve yaş grubu çocuklarının benlik kavramlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

EKLER

EK – 1

Veli Onay Mektubu

Tarih:/...../.....

Sayın Veli,

Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü yüksek lisans öğrencisi Psikolog Burcu Olgunsoylu, Tez Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Funda Kutlu'nun danışmanlığında bir araştırma yürütmekteyim. Yürüttüğüm bu araştırmanın amacı, ; okul öncesi çocukların benlik kavramı gelişimine etki eden çevresel koşulların belirlenmesidir. Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Eğer katılmayı kabul ederseniz, sizden çalışma ile ilgili bazı ölçekleri doldurmanız istenecektir. Ayrıca yürütülen bu çalışma da, çocuğunuzun aynada kendini tanınması, fotoğrafta kendini tanınması ve battaniyenin üzerinden kalkması ile ilgili gözlem yapılacaktır. Gözlem, çocuğunuzun okulunda bir odada yapılacak ve odada çocuğunuzun ilgisini çekmeyecek uygun bir yere yerleştirilmiş kamera olacaktır. Alınan bilgiler ve görsel kayıtlar sadece araştırmacı tarafından değerlendirilecek ve çocuğunuzun kimlik bilgileri başka kişiler ile kesinlikle paylaşılmayacaktır. Alınan bilgiler genel olarak değerlendirilmeye alınacak ve bu işlemin sonucunda bu kayıtlar silinecektir.

Çalışmanın herhangi bir yerinde onayınızı çekme hakkına da sahipsiniz. Ancak katılımınız ve ölçekleri sonuna kadar doldurmanız bu araştırmadan elde edilecek bilgiler açısından çok önemlidir. Araştırma kapsamında sorularınız için iletişim bilgileri aşağıda belirtilmiştir.

İlginiz ve zamanınız için teşekkür ederim

Burcu Kuloğlu

Başkent Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi

0555-710-36-23 / burcuo@baskent.edu.tr

Yukarıda açıklamasını okuduğum çalışmaya, oğlum/kızım _____'nin katılımına izin veriyorum.

Ebeveynin:

Adı, soyadı: _____ İmzası: _____ Tarih: _____

EK – 2

Kişisel Bilgi Formu

1) Cinsiyetiniz : K() E()

2) Yaşınız : _____

3) Yaşadığınız yer : _____

4) Medeni durumunuz: Evli ()

Boşanmış()

Dul ()

Ayrı yaşıyor()

5) İlk çocuk sahibi olma yaşıınız: _____

6) Öğrenim Durumunuz : İlköğretim () Lise ()

Üniversite/ Yüksekokul () Lisans üstü ()

Diğer _____

7) Mesleğiniz : _____

8) Eve giren ortalama aylık gelir: _____

Araştırmaya katılacak çocuğunuza ilişkin bilgiler

1) Çocuğunuzun yaşı(Gün/ Ay/ Yıl): ___/___/___

2) Çocuğunuzun kardeş sayısı: Tek çocuk()

1 kardeş()

2 Kardeş()

3 ve daha fazlası ()

3) Çocuğunuzun doğum sırası: İlk çocuk()

Ortanca çocuk()

Son çocuk()

4) Çocuğunuzun doğumu nasıl gerçekleşti?

Normal doğum() Sezeryan()

5) Çocuğunuz zamanında doğan bebek miydi?

Evet, zamanında () Hayır, Premature ()

6) Doğum sırasında sorun oluştu mu?

Hayır, ()

Evet, _____

7) Doğum sonrası sorun oluştu mu?

Hayır, ()

Evet, _____

8) Çocuğunuzun yetersizlik (fiziksel, zihinsel) durumu var mı?

Hayır ()

Evet _____

9) Çocuğunuz okul öncesi kuruma ne zamandır devam ediyor?

10) Çocuğunuz okul öncesi kuruma başlamadan önce kim tarafından bakılıyordu?

Anne()

Baba()

Anneanne/Babaanne ()

Bakıcı ()

Diğer: _____

EK – 3

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği

Sizinde bildiğiniz gibi hepimiz zaman zaman kendimizi diğer insanlarla karşılaştırır ve bazı değerlendirmeler yaparız. Bu değerlendirmeler sonucunda kendimizle ilgili bazı fikirler ediniriz. Sizinde kendinizle ilişkili bazı görüşleriniz mutlaka vardır. Lütfen aşağıdaki sıfatların her birinde, sizi en iyi yansıtan rakamın üzerine (X) işareti koyunuz.

1 sol taraftaki boyuta en yakın olmayı ifade eder.

6 sağ taraftaki boyuta en yakın olmayı ifade eder.

Sol

Sağ

1	Yetersiz	1	2	3	4	5	6	Yeterli/Üstün
2	Beceriksiz	1	2	3	4	5	6	Becerikli
3	Başarısız	1	2	3	4	5	6	Başarılı
4	Sevilmeyen biri	1	2	3	4	5	6	Sevilen biri
5	İçedönük	1	2	3	4	5	6	Dışadönük
6	Yalnız	1	2	3	4	5	6	Yalnız değil
7	Dışta bırakılmış	1	2	3	4	5	6	Kabul edilmiş
8	Sabırsız	1	2	3	4	5	6	Sabırlı
9	Hoşgörüsüz	1	2	3	4	5	6	Hoşgörülü
10	Söyleneni yapan	1	2	3	4	5	6	İnsiyatif sahibi
11	Korkak	1	2	3	4	5	6	Cesur
12	Kendine güvensiz	1	2	3	4	5	6	Kendine güvenli
13	Çekingen	1	2	3	4	5	6	Atılgan
14	Dağınık	1	2	3	4	5	6	Düzenli
15	Pasif	1	2	3	4	5	6	Aktif
16	Kararsız	1	2	3	4	5	6	Kararlı
17	Antipatik	1	2	3	4	5	6	Sempatik
18	Boyun eğici	1	2	3	4	5	6	Hakkını arayıcı

EK – 4**BENLİK GELİŞİM ENVANTERİ**

Katılımcı No. _____

Çocuğun Doğum Tarihi:

_____ Gün _____ Ay _____ Yıl

Cinsiyeti _____

Çocuğun Yaşı _____

Yıl ay

Lütfen aşağıdaki soruları çocuğunuzu düşünerek cevaplayınız ve onun için en uygun olanı şıkkı işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur, amacımız sadece çocukların hangi davranışları sergilediğini öğrenmektir.

		Evet	Hayır
1	Hiç kendisini değerlendirmeye yönelik genel tanımlayıcı ifadeler kullanır mı? (örn: “Ben iyi bir kızım”, “En güzel Ayşe”)?		
2	Hiç kendi ismini kullanır mı? (örn: “Ayşe’ye ver”, “Ali’nin kamyonu”)		
3	Hiç yardımınızı “kendim yaparım”, “Ali/Ayşe yapar” vb. diyerek ret eder mi?		
4	Hiç birisi hakkında konuşurken, o kişiyi değerlendirmeye yönelik ifadeler kullanır mı? (örn: “Kötü kopek”, “Ali kötü veya kaba”)		
5	Hiç ben yapamam der mi?		
6	Hiç değerlendirme içeren tanımlayıcı ifadeler kullanır mı? (örn: “Yapışkan eller”, “oyuncakları göstererek kirli ya da kırılmış”)?		
7	Hiç herhangi bir kıyafetini giymekte ısrar eder mi? (örn: özellikle kırmızı kazağını giymekte ısrar etmesi gibi)		
8	“Bana/beni” kelimesini kullanır mı?		
9	“Benim” kelimesini kullanır mı?		
10	Kız ya da erkek olduğunu biliyor mu?		

Lütfen aşağıdaki soruları çocuğunuzu düşünerek cevaplayınız ve onun için en uygun olanı şıkkı işaretleyiniz.

		Evet	Hayır
11	”Ben” kelimesini kullanır mı?		
12	Kendi fiziksel özelliklerini tarif edebilir mi? (örn: “kıvrıkcık saç”)		
13	Kendini aynada tanıyabilir (örn: Aynaya bakarken “Ali/Ayşe nerede diye sorduğunuzda aynada kendini gösterir)		
14	Hiç saç ya da kıyafeti gibi kendisiyle alakalı bir şeye dikkat çeker mi?		
15	Bir şeyden hoşlanıp hoşlanmadığını sözel olarak ifade eder mi?		
16	Kendisini fotoğrafta tanıya bilir mi?		
17	hiç kendisinin yaptığı bir şeye dikkat çeker mi? (Örn: “Bak, ne yaptım”, ya da el hareketleriyle kendi yaptığı şeyi göstermek”)		
18	Çocuğunuzun yanlış yaptığı bir davranışına (örn: arkadaşına vurmak) dikkat çektiğiniz zaman hiç üzgün görünür mü?		
19	Çocuğunuzun yapmaması gereken bir şeyi yaparken bulduğunuzda ve onaylamadığınızı gösterdiğinizde hiç üzgün (utanmış, pişman) görünür mü?		
20	Çocuğunuz hiç yapmaması gereken bir şeyi yaptığında kanıtlarını saklamaya çalıştığı oldu mu?		
21	Çocuğunuz yapmaması gereken bir şeyi yaptığında hiç sizin dikkatinizi yaptığı şeye çekmeye çalıştığı oldu mu? (örn:prize parmağını sokmaya çalışmak).		
22	Çocuğunuz bir şeyi çok yapmak istediği halde siz izliyor olduğunuz için hiç kendisini tutmaya/kısıtlamaya çalıştığı oldu mu?		
23	Şimdiye kadar hiç , sizin isteğinize karşı gelen bir isteği olduğunda, sırf size karşı gelmek için o isteğini savunduğu oldu mu?		
24	Şimdiye kadar hiç fiziksel müdahaleye direndiği oldu mu? (örn: bezini değiştirmek, giydirmek, öpmek, kucağa almak)		
25	Şimdiye kadar hiç ellerinizi iterek ya da “hayır” diyerek sizin yardımınıza karşı çıktığı oldu mu?		